TÜRKİYE'DE GÖÇ VE BİYOPOLİTİKA:
IRAKLI MÜLTECİLER ÖRNEĞİ

Ömer Faruk ÇINGIR

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2016

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE BİYOPOLİTİKA: IRAKLI MÜLTECİLER ÖRNEĞİ

Ömer Faruk ÇINGIR

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2016

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ömer Faruk Çıngır tarafından hazırlanan Türkiye'de Göç ve Biyopolitika:Iraklı Mülteciler Örneği başlıklı bu çalışma (.....) tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye Doç.Dr. Ramazan Erdağ
(Danışman)

Üye …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY
…/ …/ 2016

Prof.Dr. Hasan Hüseyin Adalıoğlu
Enstitü Müdürü

7/12/2016

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ömer Faruk Çıngır

ÖZET

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE BİYOPOLİTİKA:

IRAKLI MÜLTECİLER ÖRNEĞİ

ÇINGIR, Ömer Faruk

Yüksek Lisans-2016

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Ramazan Erdağ

Bu çalışmada Türkiye'deki Iraklı mülteciler örneği üzerinden biyopolitika ve devlet ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Bu noktada öncelikle biyopolitika kavramı üzerindeki farklı tanımlar ve tartışmalar ele alınmış, ardından biyopolitika kavramının göç uygulamaları içerisindeki yeri, göçmenlere karşı uygulanan biyopolitik önlemler ve göç-biyopolitika ilişkisi tartışılmıştır. Türkiye'nin göç rejimi ve tarihi, Türkiye'deki göç müktesebatı post pozitivist bir bakış açısıyla ve içerik analizi, söylem analizi metotlarıyla incelenmiş, Türkiye'deki göç uzmanları ve Iraklı mültecilerle birebir gerçekleştirilen mülakatlarla çalışmanın nesnel yönü güçlendirilmiştir. Sonuç bölümünde mülakatlarda elde edilen sonuçlar analizlerle karşılaştırılarak Türkiye'de hali hazırda uygulanmakta olan göç uygulamaları ve müktesebatı tahlil edilmeye çalışılmış ve bu politikaların göçmenlerde nasıl karşılık bulduğu mülakatlarla anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma hem nitel hem de nicel yöntemleri kullanarak post-pozitivist ve yorumsamacı bir paradigmayla kavramları ele almayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, politika, biyopolitika, Iraklı mülteciler

ABSTRACT

MIGRATION AND BIO-POLITICS IN TURKEY: THE CASE OF IRAQI REFUGEES

ÇINGIR, Ömer Faruk

Master Degree-2016

International Relations Department

Advisor: Associate Professor Ramazan Erdağ

In this study, the relation between biopolitics and the state was examined through the case of Iraqi Refugees in Turkey. At this point, firstly, different definitions and debates about biopolitics were discussed. After that, the concept of biopolitics place within migration practices, biopolitical precautions against immigrants/refugees and migration-biopolitics relation were challenged. Turkey's migration regime and history, along with the migration acquisitions in Turkey, were examined by using content analysis, discourse analysis with post-positive perspective. Also, the objectivity of the study was strengthened via interviews in which both the migration experts in Turkey and Iraqi refugees participate. In the conclusion section, the results of interviews and the analyses were compared and thereby an effort was made to resolve and explain the current migration practices and acquisitions in Turkey. To sum up, this study aims to deal with the post-positively and hermeneutical paradigm through using both qualitative and quantitative methods.

Key words: Migration, politics, biopolitics, Iraqi refugees

İÇİNDEKİLER

ÖZET ……v
ABSTRACT ……vi
TABLOLAR LİSTESİ ……...vii
KISALTMALAR LİSTESİ …….....x
ÖNSÖZ.....xii
GİRİŞ ……...1

1. BÖLÜM
BİYOPOLİTİKA VE GÖÇ

1.1. BIYOPOLITIKA VE BIYOIKTIDAR.……..…….....…...…5
1.1.1.Biyopolitikanın Gelişimi…….6
1.1.2. Foucault'cu Biyopolitika ……..7
1.2. GÖÇ TARIHI VE KURAMLARI…….....12
1.3.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇ, GÖÇMEN, MÜLTECI VE SIĞINMACI ……...……15
1.3.1 Göçün Sınıflandırılması……....17
1.3.2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları..……..…….....18
1.4. GÖÇMENLERIN KARŞILAŞTIĞI BIYOPOLITIK EDIMLER …….....21

2. BÖLÜM
TÜRKİYE VE GÖÇ

2.1. TÜRKIYE'DE GÖÇMENLIK: TARIHSEL ARKA PLAN..……....24
2.1.1. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Rejimi……....26
2.1.2. Türkiye'deki Göç Müktesebatı..... ……..28
2.1.3. Türkiye'deki Göçmenlerin Verileri …….32
2.1.4. Türkiye ve AB'de Göç Politikaları……...36
2.1.5. Göç Konusunda Türkiye'deki Kurumsal Yapı…….....39
2.1.5.1. Uluslararası Örgütler……..40
2.1.5.1.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği…41

2.1.5.1.2. Uluslararası Göç Örgütü…….42
2.1.5.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü……...…43
2.1.5.2. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü……...44
2.1.5.3. Türkiye'deki Sivil Toplum Örgütleri ve Göç...…….44

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARI AÇISINDAN

IRAKLI MÜLTECİLER

3.1. TÜRKİYE'DEKİ IRAKLI SIĞINMACILARIN TARİHİ……..47
3.1.2. Iraklı Sığınmacılara Genel Bakış…….....50
3.1.2. Iraklı Sığınmacılarla Yapılan Mülakatlar…….....52
3.2. TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECILERE VATANDAŞLIK VERILMESI TARTIŞMALARI.....59
SONUÇ …….....60
KAYNAKÇA…….....68

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'ye Düzensiz Göçmen Gönderen İlk Beş Menşe, 2000-2010…….33

Tablo 2: 2014 Yılında Türkiye'de Yabancılara Verilen İkamet İzinleri (İlk 10 Uyruk)……..34

Tablo 3: 31 Temmuz 2016 İtibarıyla Türkiye'deki Kayıtlı Mülteci ve Sığınmacılar.....35

KISALTMALAR

AB	**:** Avrupa Birliği
ABD	**:** Amerika Birleşik Devletleri
BM	**:** United Nations (Birleşmiş Milletler)
BMMYK	**:** United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
Çev	**:** Çeviren
Der	**:** Derleyen
Ed	**:** Editör
EURODAC	**:** European Dactyloscopy (Avrupa Parmak İzi Sistemleri)
EUROPOL	**:** The European Police Office (Avrupa Polis Teşkilatı)
FRONTEX	**:** The European Agency for The Management of Operational Cooperation at The External Borders of The Member States of The European Union (Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı)
ILO	**:** International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
INTERPOL	**:** International Criminal Police Organization (Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı)

IOM	**:** Intenational Migration Organization (Uluslararası Göç Örgütü)
KADİM	**:** Kayıt dışı İstihdamla Mücadele Projesi
NATO	**:** North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
R.G.	**:** Resmi Gazete
T.C.	**:** Türkiye Cumhuriyeti
UNDP	**:** United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
WHO	**:** World Health Organisation (Dünya Sağlık Örgütü)
YÇİHK	**:** Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun
YUKK	**:** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın temel amacı ‘insan’ üzerine fikir teatisi sağlayarak insan haklarının öznesini ve nesnesini tartışmak, küreselleşmeyle birlikte değişen tanımların, insan hakları kavramlarının, modernite ve politikayla olan ilişkisini ele almaktır. Böylece akademik bir düşünüş sağlamak, Platon’un Akademia’sından bu yana süren eleştirelliğe, sorgulayıcılığa ve rasyonel düşünüşe katrede ufacık bir damla da olsa katkı sağlamaktır. Özellikle ‘devlet’ temelli bakış açısına ve devletlerin göçmenlere karşı uyguladıkları yaptırımlara yöneltilen eleştirilerin daha insani ve adil bir düzenin nasıl inşa edilebileceğini sorgulamak adına olduğunu hatırlatmak elzemdir. Bu noktada temel ereğin amiyane tabirle ‘bağcıyı dövmek değil üzüm yemek’ olduğunu belirtmek gerekmektedir. Amacımızın Namık Kemal’ın belirttiği ‘’Müsademe-i efkardan barika-i hakikat doğar” ilkesiyle örtüştüğünü ifade edelim.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ‘biyopolitika’ kavramının düşünsel olarak zihnimde inşa edilmesini sağlayan, siyaset sosyolojisine olan derin ilgimi keşfetmemi sağlayan, verdiği etkileyici derslerle biyopolitika gibi zor bir kavramı anlamamı sağlayan Mülkiye’nin değerli hocası Dr. Özkan AGTAŞ’a öncelikle en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Aynı zamanda ‘biyopolitika’ konusunda beni bilgilendiren ve çalışmam konusunda değerli görüşleriyle yolumu aydınlatan bir diğer Mülkiye hocası Prof. Dr. Aykut ÇELEBİ’ye teşekkürü borç bilirim.

Çalışmanın saha araştırması kısmında bana güvenerek yaşadıkları hüzün dolu anıları anlatan, onca zorluk içerisinde bana her görüşmemizde ikramda bulunmayı ihmal etmeyen kıymetli Iraklı Mülteci kardeşlerime, teyzelerime ve amcalarıma en derin sevgilerimi ve muhabbetlerimi sunuyorum. Onlar olmasaydı bu tezin her hangi bir iddiası da olamazdı.

Tezimi yazarken ve yazdıktan sonra verdiği olağanüstü yardımlar, titiz eleştiriler ve yönlendirmelerle, Akademi’nin yalnızca hoca-öğrenci ilişkisi içeren bir bilgi-iktidar teknolojisi ya da enformatik bilgi yığınıyla örülü bilgi demeti kurumu değil, ‘klas duruş’ barındıran ve insani ilişkileri ön plana koyan, hem akademisyen kimliği hem de insani kimliğiyle bana pek çok değer

kazandıran değerli tez hocam Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Değerli hocama en derin saygılarımı ve hürmetlerimi sunarım.

Tezimi saatlerce okuyup birkaç kez değerli görüşlerini bildiren, hem dostum hem de sosyoloji hocam olan değerli akademisyen Savaş DEDE'ye en samimi duygularımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca beni her daim destekleyen, ümitlendiren, mücadele etmemi sağlayan ve bir ömür boyunca yaptıkları iyilikleri ödeyemeyeceğim canım annem, babam ve abime verdikleri her türlü destek için en içten teşekkürlerimi sunar, benim ailem oldukları için Allah'a şükrederim.

Lisans zarfında da yüksek lisans zarfında da her zaman beni destekleyen, daha iyi bir insan ve akademisyen olmam için elinden geleni yapan, saatlerce benim anlattıklarımı dikkatle dinleyerek beni en doğru şekilde yönlendiren, ruh eşim, Başak ERHAN'a sonsuz sabrı ve sevgisi için binlerce kez teşekkür ederim.

Bu tez Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından 201617A113 2016-1152 nolu proje olarak desteklenmiştir.

GİRİŞ

Sosyal bilimlerin temel referans nesnesi insandır. Bu bağlamda insanın toplumla kurduğu ilişkiyi, toplumun yapısını, işleyişini, tarihini ve ontolojisini kavramak için ilk olarak insanı ele almak gerekmektedir. İnsanı ele alırken insanı hem tarihsel sosyolojideki ve antropolojideki yeriyle hem de ontolojik yazgısıyla beraber düşünmek gerekmektedir. Bu açıdan ele aldığımızda 'insan hakları' dediğimiz haklar sadece türsel bir canlı olan 'insan'ın haklarından çok daha ötede tarihsel ve sosyolojik bir uzama sahip bir forma işaret etmektedir.

Uluslararası ilişkiler denildiğinde referans nesnesi ve temel aktörü olan devletlerarası ilişkiyi belirtmiş oluruz. Bu noktada devletlerin aynı insanlar gibi ortaya çıkışlarını, yaşadıkları dönüşümleri ve paradigmalarını derinlemesine incelemek, devlet akılsallığını ve yönetselliğini kavramada önemli bir işlev sağlamaktadır.

Bu çalışma post-pozitivist bir kuramsal çerçeve içerisinde devletin ve iktidarın insanlarla kurduğu ilişkiyi ve akılsallığı sorgulamayı amaçlamaktadır. Bu noktada Fransız düşünür Michel Foucault'yla popülerlik kazanan biyopolitika kavramı açısından özellikle Türkiye'de yaşayan şartlı mülteciler temel araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışmanın ilk bölümünde kavramsal çerçeve açıklanmaya çalışılmış, ikinci bölümünde Türkiye'deki mültecilerin tarihi, yasal statüleri ve istatistiki verileri incelenmiş, son bölümde ise Türkiye'de bulunan Iraklı şartlı mültecilerle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar neticesinde mültecilerin karşı karşıya geldikleri sorunlar ve uygulamalar ele alınmıştır.

Birinci bölümde devletlerin toplumla olan ilişkisinde yürüttüğü politik uygulamalara değinilmiştir. Moderniteyle birlikte devlet akılsallığının gösterdiği değişim ve dönüşüm analiz edilmiş, devlet aklının ortaya çıkış süreci kısaca özetlenmiştir. Böylece kavramsal olarak biyopolitika kavramının tarihsel sosyoloji kapsamında nasıl ortaya çıktığı irdelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra biyopolitika kavramının ilk olarak hangi politik edimlerde kullanıldığı araştırılarak kavramın gelişimi ele alınmıştır. Farklı alanlardan akademisyenlerin kavramı nasıl zenginleştirdiği ve bu çalışmada temel olarak kabul edilen biyopolitika yaklaşımı açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından kısaca göç tarihi, kuramları ve temel kavramları açıklanmış ve biyopolitika-göç ilişkisi kısaca incelenmiştir. Bu bağlamda göç

tanımlarının ortaya çıkmasındaki siyasal politik nedenler, göç yönetselliğinin gelişimi ve bu yönetsel akılsallığının tarihsel olarak devletle olan ilişkisi ele alınmaya çalışılmıştır. Böylece göçmenlerin nasıl biyopolitik akılsallığının nesneleri haline geldiği açıklanmıştır. Göçmenlerin en sık maruz kaldıkları biyopolitik edimler ve bu edimlerin arka planında yer alan olası devlet akılsallığı belirtilmiştir.

İkinci bölümde ise kısaca Türkiye'nin göçmenlere yönelik tarihi, hukuki ve siyasi yaklaşımı ele alınmıştır. Bu noktada tarihsel olarak Türkiye'deki göçmenlerin tabii oldukları hukuki mevzuat, bu mevzuatın gelişimi ve mevzuatın gelişimini etkileyen faktörler değerlendirilmiştir. Ardından Türkiye'deki koruma rejimleri içerisinde yer alan önemli sayıdaki şartlı mülteciler ve geçici koruma altında olanlar istatistiki olarak belirtilmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinin göç mevzuatına ve göçmenlere olan etkisi değerlendirilmiş ve Türkiye'deki hem kamu hem de sivil toplum örgütleri içerisindeki göç kurumları incelenmiştir.

Son bölümde ise Iraklı mültecilerin Türkiye'de karşı karşıya kaldıkları edimler, Iraklı mültecilerin tarihselliği, Türkiye'deki akademi tarafından ele alınış biçimleri incelenmiş ve Türkiye'deki Iraklı mültecilerle yapılan mülakatlar değerlendirilmiştir. Bu noktada yapılan mülakatların post-pozitivist bakış açısına uygun bir biçimde yorumsamacı bir paradigmayla yarı-yapılandırılmış olarak yapıldıklarını belirtmek gerekmektedir. Mülakatlarla birlikte teorik çerçevede ortaya konan edimler, somut örneklerle ve sonuçlarla güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Iraklı mültecilerle yapılan mülakatlar sayısal olarak sınırlı olsa da Iraklı mültecilerin karşı karşıya kaldıkları sorunların genel olarak benzer olduğu alanda yapılan diğer akademik çalışmalar ve sivil toplum örgütleri raporlarıyla da desteklenmektedir. Ayrıca göç idaresi uzmanlarıyla yapılan mülakatlar da göç uygulamalarına içerden bir bakış açısı sağlamaktadır.

Bu noktada çalışma hipotezde de iddia edildiği gibi biyopolitik özneler olarak edilgen bir konuma itilen mültecileri daha görünür kılmayı, uygulamalardaki sorunlara dikkat çekmeyi ve literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Günümüzde göçmenleri biyopolitik bir akılsallık içerisinde ele alan çalışmaların sınırlı olması bu çalışmanın orijinalliğini ortaya koymaktadır.

1. BÖLÜM

BİYOPOLİTİKA VE GÖÇ

Biyopolitika kavramını incelemeden önce kavramın bu metinde kullanılan çerçevesini kavrayabilmek için ilk olarak 'polis' kavramını ele almak gerekmektedir. 16. yüzyılda 'polis' sözcüğü üç farklı anlamda kullanılmıştır. İlk olarak belirli bir kamusal otorite tarafından yönetilen topluluk olarak 'polis' kullanılmıştır. Diğer taraftan düzeni kurmaya ve sürdürmeye yarayan yasalar olarak ta anlaşılmıştır. 'Polis'in üçüncü kullanımı ise düzenin bilgisine ilişkindir (Agtaş, 2013: 162). Diplomasi ve askeri teknolojiler devlet aklının dışa bakan yüzünü oluştururken 'polis'te içeriye bakan yüzünü oluşturmuştur (Foucault, 2013: 297). Bu dönemde devlet ve devlet bilimi ise devletin kayda değer olarak gördüğü bilgilerin kaydının tutulması yani bir nevi istatistik bilimiyle ilgilidir. Bu noktada istatistikle birlikte nüfusun bilgisi ve sayısının hesaplanması devletin bilgisinin en temel işlevlerinden biri olmuştur. Ölümler, doğumlar, silah kullanabilecek erkek sayısı, farklı dinlere mensup olanların sayısı, yaşlıların sayısı ve ölüm nedenleri gibi pek çok o topluluğa ait bir kayıt endüstrisi oluşturulmuştur (Agtaş, 2013: 163). Yani devletin gücünü artırmasının yolu öncelikle elindeki nüfus kaynaklarını bilmek ve o kaynakları en aktif şekilde kullanabilmek için yönetim teknolojileri oluşturmaktır. Burada hem tebaanın hem de devletin karşılıklı rızası bulunmaktadır. Bu dönemde 'polis' bu düzenlilik halini tesis eden yönetmeliklerin karşılığı olarak gelmektedir. Bu yönetmelikler hayata ilişkin olan her şey ile ilgilidir. Bu yönetmelikler bir anlamda hayatın ve tebaanın yeniden üretilmesi ve düzenlenmesi sürecidir (Foucault, 2013: 339-340).

Foucault bu noktada iki siyasal teknolojiye vurgu yapmaktadır: polisle-yurttaş ile sürü-çoban arasındaki oyun. Polisle yurttaş arasındaki oyun Yunan polisindeki yurttaşlık ilişkilerini işaret etmektedir (Foucault, 2007: 28). Sürü ile çoban arasındaki oyun ise İbrahimi geleneğin içerisindeki bir hikâyeye dayanmaktadır. Foucault'a göre peygamber çobandır, çoban belirli bir toprağa sahip değildir ve onun iktidar ilişkisi sürüyledir. Çobanın başlıca görevleri; sürüyü yönetmesi, selamete ulaştırması ve koruması hatta sürünün selameti için sürünün bazı üyelerini feda etmesidir. Çoban sürünün hem bir arada bulunmasının koşuludur hem de sürünün selameti için olmazsa olmazıdır. Sürünün bütünün onun için kıymetli olduğu gibi tek tek her bir üyede çok kıymetlidir (Foucault, 2007: 30-31). Kendisini adamıştır, çok ahlaki bir yönü vardır,

sürünün iyiliğinden başka bir ödülün peşinde değildir ve hem bireyselleştirici hem de bütünselleştirici bir iktidar modelidir. Modern iktidarla birlikte devletler bu role bürünmüştür. Askeri aygıtlarla, sivil toplum kuruluşlarıyla, hatta aile yapısıyla iktidar mekanizmaları tebaaları çevrelemiştir. Üstelik sosyoloji, psikoloji, kriminoloji gibi yeni bilgi edinme tarzlarıyla tebaaları kendi nesnesi haline getirmiştir. Tebaalar; yani nüfus, polisin temel nesnesi haline gelmiştir. Ve bu nüfusun, toprak parçasının denetlenebilmesi için bir yönetim sanatı şarttır (Foucault, 2007: 54).

Bu noktada ele aldığımız 16. ve 18. yüzyıllarda polisin devletle eşdeğer tutulduğunu, sivil toplum ve siyasal toplumun devletle bir olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu dönemde iyi yönetim, fazla yönetim anlamına gelmektedir. Devlet güçlerini artırmanın yolu daha fazla yönetmektir. Daha fazla ayrıntıya sahip olmak, gündelik akışa daha fazla müdahale etmek ve iktidar mekanizmasını daha fazla genişletmek (Agtaş, 2013: 214). Devlet ne kadar çok alanda müdahilse o kadar iyi bir yönetim uygulamış olur. Devlet bu dönemde yönetim problemlerinin çözüme kavuştuğu biricik merciidir. Bu noktada devlet aklı (*raison d'etat*) devletin daha güçlü yönetilmesinde anahtar bir kavramdır.

Ancak devletin toplumla olan bu ilişkisine ve birbirlerinin yerine kullanılmasına 18. yüzyılda bir karşı çıkış yaşanmıştır. 18. yüzyıldaki muhalif kamu hukuku akımı devlet aklını ve onun sınırsız hedeflerini sınırlandırmaya çalışmıştır (Agtaş, 2013: 215). Bu karşı çıkışa göre; toplum devletle aynı şey değildir, toplum devletten daha dinamik ve karmaşık bir yapıdır. Toplum yarı doğal niteliklere sahip bir organizmadır. Devletin sahip olduklarından özerk bir şekilde yasalara ve düzenliliklere sahiptir. Devlet gibi yönetilemez ve devlet her noktasına müdahale edemez. İlk adıyla bir burjuva toplumudur. İngiltere'de ilk polis teşkilatının ortaya çıkışı bu tarihe işaret eder. Artık hikmet-i hükümet ve polis daha dar ve negatif bir anlam taşımaktadır. Devlette artık tebaalarının yararlarını düşünmekten daha çok kendi çıkarları ve bekası için hareket eden bir teknolojiye dönüşmüştür. Bu dönem aynı zamanda sivil toplumun özerkliğinin ilan edildiği dönemdir (Agtaş, 2013: 220-225).

Bununla birlikte devlet güçlerini artırırken aynı zamanda giderek daha da özerk bir hale gelen sivil toplum üzerinde iktidarını nasıl sağlayacağı sorunsalı ortaya çıkmıştır. Bu soruna karşı yönetim pratikleri içerisinde siyasal gücün artırılıp, dönüştürülmesi düşünülmüştür. Böylece yeni bir yönetimsel akıl önerilmiştir.

Foucault'nun politik ekonomi dediği bu kavram Rousseau'nun ekonomi için yaptığı 'tüm ailenin iyiliği için ev işlerinin akla ve belirli kurallara uygun bir biçimde çekilip çevrilmesi' kavramıyla ilintilidir (Rousseau, 2005: 7). Rousseau, bu anlamın zamanla en büyük ailenin yani devletin yönetimini de kapsayacak şekilde genişletilmiş olduğunu söyler (Agtaş, 2013: 216).

1.1. BİYOPOLİTİKA VE BİYOİKTİDAR

Biyopolitika kavramı tarihsel olarak pek çok dönüşüm geçirmiştir. Kavramın ilk olarak ortaya çıkışı Foucault ile birlikte olmamasına rağmen, kavram genel olarak Foucault ile birlikte anılmıştır. Foucault'nun yaklaşımı açıklanmadan önce genel olarak kavramın gelişimi ve Foucault'nun üç temel biyopolitika yaklaşımına değinilecektir. Sözlük anlamıyla kavram hayatın politikası anlamına gelmektedir. Ne var ki sorun da tam olarak burada başmaktadır (Lemke, 2015: 16). Çünkü hayatın neyi içerip ve neyi dışarıda bıraktığı başlıca tartışma konusudur. Üstelik bu tanım politikanın hayatın hangi alanlarına ve ne şekilde müdahil olacağı gibi pek çok soruyu da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda biyopolitika tanımları da hayatı referans nesnesi olarak alan ya da yaşam süreçlerine odaklanan şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu okumalara karşın Foucault, biyopolitikayı ilişkisel ve tarihsel bir kavrayışla tanımlamaktadır. Politika düzenindeki kırılmayı işaret eden Foucault, insan yaşamının iktidarın bilgisine ve teknolojisine dâhil olmasını vurgulamaktadır. Ayrıca kavram sosyobiyoloji ve psikofarmokoloji gibi başka alanlarda da kullanılmıştır (Lemke, 2015: 33). 1980'lerle birlikte kürtaj ve doğum öncesi tanısı gibi uygulamalarda hayat ve ölüm arasındaki sınırda karar vericinin bireyler mi devletler mi olduğuyla ilgili yasallık/ahlakilik arasında konumlanmıştır (Lemke, 2015: 48-50). 1990'larda Agnes Heller ve Ferench Feher'in biyopolitikayı felsefi olarak ele almaları ve politikanın karşısına konumlandırmaları kavramın uzamsal genişliğini artırmıştır (Feher ve Heller, 1994). 1995'te Giorgio Agamben'in *Kutsal İnsan* adlı kitabıyla birlikte biyopolitika, Carl Schmitt ve Hannah Arendt'in kavramsal yaklaşımıyla yeni bir perspektif kazanmıştır. 2000'lerde Michael Hardt ve Antonio Negri ile birlikte neo-liberal politikalarının sonuçlarıyla özdeşleştirilmiş ve daha neo-marksist bir bakış açısıyla ele alınmıştır (Hardt ve Negri, 2001). Kavram hala güncelliğini korurken, kavram üzerindeki tartışmalar da pek çok farklı disiplinde devam etmektedir. Günümüzde

özellikle Robert Esposito'nun biyopolitika kavramı üzerindeki tartışmaları akademide önemli bir karşılık bulmaktadır (Lemke, 2015: 120).

1.1.1. Biyopolitikanın Gelişimi

Biyopolitika kavramı ilk tarihsel ve kuramsal bir yapılanmanın parçası olarak ortaya çıkmıştır. Kavram önceleri Arthur Schopenhauer, Frederich Nietzsche ve Henri Bergson'la temellenen hayat felsefesi (*lebensphilosophie*) kavramıyla ilintiliydi ve hayatın teknolojik gelişmelerle ve rasyonaliteyle birlikte fazla mekanikleşmesine karşı eleştirel bir tutum içermekteydi. Biyopolitika kavramı, ilk olarak İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen tarafından kullanılmıştır. Devleti bir canlı organizma gibi ele alan Kjellen, biyopolitikayı da devletin yaşamını devam ettirmesi için sürdürdüğü politikalar olarak ele alıyordu (Lemke, 2015: 26-27). Devleti bir canlı gibi ele alan görüş Nasyonal Sosyalistler tarafından da desteklenmiştir. Reich Sağlık Dairesi başkanı Hans Reiter 1934 yılında yaptığı bir konuşmada 'bizim biyopolitikamız' tanımı altında ırksal dayanaklarını açıklamıştı. Bu politikanın amacı nüfusun sayısal olarak ve genetik materyal olarak gelişiminin artırılması olmuştu (Lemke, 2015: 29-30). Sovyetler Birliği'nde de Stalinci ideologlar Sovyet halkını 'arileştirmek' ve 'soylulaştırmak' için yeni bilimsel bilgileri ve teknolojik seçenekleri içeren uygulamalara girişmişlerdir. 1930'lar boyunca da ABD'de de moleküler biyolojinin doğuşu için Rockefeller Vakfı önemli fonlar da ayırmış, bu bilimin yeni bilgilerle birlikte toplumsal denetim araçlarını geliştirmesi ve insan davranışını yönlendirip üretmesi amaçlanmıştır (Lemke, 2015: 31).

1970'lerde ekolojik biyopolitika olarak adlandırabileceğimiz bir başka kavrayış ortaya çıkmıştır. Bu kavrayış, politik aktivistlerin ve toplumsal hareketlerin daha ön plana çıktığı ve küresel çevre krizlerine karşı küresel bir çözüm üretmeyi hedefleyen bir politikayı temel almıştır. Biyopolitika insanlığın doğal çevresinin korunması amacını taşıyan politik eylem olarak görülmüştür. Dietrich Gunst'a göre biyopolitika, "çevrenin korunması ve insanlığın geleceğine ilişkin sorunların yanı sıra sağlık politikası ve nüfusun düzenlenmesiyle ilgili olarak yapılacak her şeyi" kapsamaktadır (Lemke, 2015: 42).

Doğum öncesi tanısı gibi teknolojiler hayatın yönetiminin kimde olduğu sorularına neden olmuştur. Hayat ve ölüm arasındaki sınırı bireyler kendi başlarına mı yoksa devletin atadığı devletin sözünü ve elini temsil eden yöneticilerin mi vereceği sorunu ortaya çıkmıştır (Lemke, 2015: 48-50). Bu anlamda biyopolitika hayat ile ölüm arasındaki ahlakilik ile yasallık arasında bir yerde konumlanır:

> "herşeyden önce hayat ile ölüm arasındaki ayrımın ortaya konduğu ve sahnelendiği bir sınır bölgesidir. Bu ayrımın, yurttaşın iradesinin ve karar alma güçlerinin gelişimi olarak politikanın kurucu bir öğesinden aşağı kalır yanı yoktur. Bu bakımdan biyopolitika, politikanın yeni ve ikincil bir alanı değildir; daha ziyade politikanın tam da merkezinde yer alan bir sorundur" (Aktaran: Lemke, 2015: 50).

1.1.2. Foucault'cu Biyopolitika

Foucault açısından biyopolitika, iktidarın uygulanmasının özel ve modern bir biçimidir (Lemke, 2015: 53). Foucault yalnızca hayatı politikanın temeli olarak gören düşüncelere karşı çıkmaz, hayatı politikanın nesnesi olarak gören yaklaşımlara da mesafelidir. Foucault'a göre biyopolitika, politik egemenliğin kavramlarını yeniden formüle etmesi ve politik bilginin denetim altına alınmasıdır (Lemke, 2015: 53). Foucault zaman içerisinde biyopolitikayı üç farklı şekilde incelemiştir. İlk olarak egemen iktidarın formüle ettiği politik düşünüş anlamında ele almıştır. İkincisi, modern ırkçılığın yükselişiyle ilintilidir. Üçüncüsü ise tarihsel olarak bireyin kendini yönetmesi ve toplumsal düzenlemenin liberal biçimleriyle birlikte ortaya çıkan ayrıksı bir yönetim sanatına ilişkindir (Lemke, 2015: 54).

Foucault, ilk olarak egemen iktidara içkin olan biyopolitika teriminden önce biyoiktidar terimiyle kavrama bir çerçeve kazandırmıştır. Foucault, *Cinselliğin Tarihi'*nde kullandığı biyoiktidar kavramıyla iktidarın çeşitli araçlarının tarihsel ve analitik sınırlarını çizmeye çalışır (Foucault, 2003: 102-103). Foucault'a göre biyoiktidardan önceki egemen iktidar, tasarruf biçiminde işleyen iktidar tarafından şekillendirilir. Söz konusu egemen iktidar, 'hayat ve ölüm üzerindeki hakka' sahip olan ve ilkel bir biçimde gasp etme hakkı olan bir iktidar biçimidir (Foucault, 2003: 99-118). Foucault'a göre 17. yüzyıldan itibaren bu kadim hak kökten bir biçimde değişir ve hayat artık korunan, yönetilen ve geliştirilen bir mefhuma dönüşür (Agtas, 2013: 167).

> "Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır; bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: İşte bu da nüfusun biyopolitikasıdır. Beden disiplinleri ve nüfus düzenlemeleri, yaşam üzerindeki iktidarın çevrelerinde örgütlendiği iki kutbu oluşturur. Klasik çağda bu çift taraflı- anatomik ve biyolojik, bireyselleştirici ve özgürleştirici, bedenin performanslarına dönük ve yaşamın süreçlerine bakan- büyük teknolojinin yerine oturması, artık en yüce görevi öldürmek değil de yaşamı yavaş yavaş kuşatmak olan bir iktidarın özelliğidir" (Foucault, 2003: 103).

Hayatın tarihe girişi insan bedeni hakkındaki tıbbi ve bilimsel bilgi artışıyla birlikte 18. yüzyıldaki tarımsal üretim ve sanayinin büyümesinin göstergesiydi. Artık hayat üzerindeki göreli denetime izin veren teknolojik, bilimsel, toplumsal ve tıbbi yenilikler oldukça fazlalaşmıştı. Böylelikle hareket için gereken alanda, söz konusu alanı düzenleyip genişleten iktidar ve bilgi yöntemleri, yaşam süreçlerine karşı sorumluluk alıp onları denetlemeye ve dönüştürmeye girişir (Foucault, 2003: 99-118). Foucault, egemen iktidarın öldürdüğünü ya da yaşamaya izin verdiğini ancak biyoiktidarın yaşamı teşvik etmek ya da ölümleri engellemeye çalışmak olduğunu belirtmiştir. Örneğin intihar yasaklanmıştır. Foucault hayat üzerindeki bu iktidarın bireyin bedenini disipline etme biçimine ve nüfus üzerinde denetleme biçimine işaret etmektedir. İnsan bedenini disiplin, ekonomik üretimselliğin artmasını sağladığı gibi aynı zamanda politik tabiiyeti garanti altına almaya zorlayan güçleri de zayıflamasını sağlar (Lemke, 2015: 57). 18. yüzyılın ikinci yarısında bireylerin bedenine değil, nüfusun kolektif bedenine yönelen başka bir iktidar teknolojisi doğmuştur. Bu iktidar biçimi kapatma ve kuşatma edimlerine ağırlık verir. Aile, okul, kışla, hastane, hapishane bunlarla ilgilidir. Bu kapatma, bireyleri mekân ve zaman içerisinde düzene sokmayı amaçlar. Üretken bir kuvvet oluşturmayı amaçlar. Disipline edici iktidarda kapatma çok önemli bir işlev görür.

Ölüm ve doğum oranları, refahın üretimi, sağlık politikalarıyla toplumsal bedenin düzenleyici ve denetleyici bir teknolojiyle donatılması amaçlanır. Nüfus çeşitli politikalarla düzenlenip sayımlarla nüfusun bilgisi üretilirken, ordu, hapishane, okul ve hastanelerle de devletin disiplin mekanizmaları yönetilmektedir. Devletin 'beden-organizma-disiplin-kurum dizisi ve nüfus-biyolojik süreçler-düzenleyici mekanizmalar-devlet' dizisiyle devletin disipline edici ve denetleyici dizileri birbirini

tamamlar (Foucault, 2002: 250). Foucault artık politik bir biçim kazanmış nüfus ile birey arasındaki çizgiyi belirtir.

> "Birey ve kitle iki ayrı uç değildir, insanı hem fizyolojik beden hem de tür olarak aynı anda denetimi amaçlayan küresel politik teknolojinin iki ayrı yüzüdür"' (Foucault, 2002: 243).

Foucault'a göre artık mesele egemenin ölüm ve yaşam üzerindeki mutlak iktidarı değildir. İktidarın ölçüp, değerlendirip, denetleyerek belirli bir düzene ve iktidar ilişkisine sahip olmasıdır. Normlar çerçevesinde düzenlemeler yaparak iktidarını elde etmesidir (Foucault, 2003: 144). Egemen iktidar ölüm hakkından feragat etmiş değildir ancak egemenlik artık hayatın sürdürülmesi, geliştirilmesi ve idare edilmesiyle ilgilidir. Foucault'a göre modern insan kendi yaşamını siyaset olarak var etmektedir. Disipline edici iktidar bedenlere odaklanırken düzenleyici iktidar türsel olarak insanı ele alır bu anlamda disipline edici iktidarı da içermektedir (Demirtaş, 2011: 66).

Foucault, egemen iktidarın biyoiktidara dönüşmesinin politik-askeri söylemin ırkçı biyolojik söyleme doğru yaşanan bir kaymaya neden olduğunu iddia eder (Lemke, 2015: 61). Irkçılık, hayatı ön plana koyan yeni iktidar biçiminin antagonizmasıdır. Biyoiktidar için iki önemli işlevi vardır: Birincisi toplumsal alanda ilkesel olarak homojen biyolojik bütünlük tahayyülü sağlar. Diğer bir ifadeyle ben-öteki ayrımını tanımlar.

Fouault'nun biyopolitikayı üçüncü ele alış şekli College de France'ta 1978-1979 yıllarında verdiği derslerdeki kuramsal çerçevesiyle oluşmuştur. *Güvenlik, Toprak ve Nüfus* (1978) ile *Biyopolitikanın Doğuşu* (1979) adlı dersleri biyopolitikayı daha geniş ve karmaşık bir kuramsal çerçevede ele almasına imkân tanımıştır. Bu derslerde antik dönemden modern döneme kadar devlet aklının kavranışını, polis biliminin gelişimini, liberal ve neoliberal çerçevede politik bilginin oluşumunu incelemiştir (Lemke, 2015: 66). Foucault yönetim kavramını ele alır. 18. yüzyıldan bu yana taşıdığı farklı anlamları gözeterek kavramı geniş bir anlamda kullanır (Foucault, 2007: 341). Yönetim yalnızca politik bir anlam taşımaz; felsefi, dini, tıbbi, pedagojik metinlerde de kullanılmıştır. Devlet ya da hükümet vasıtasıyla idarenin yanı sıra yönetim aynı zamanda benliği denetim sorunu aile ve çocuklar için yol göstericiliği, evin idaresini ve başka sorunları da el almaktadır (Foucault, 2005: 269).

1979'da Foucault yönetim kavramını bu kez biçimsel olarak ele alır. Foucault daha önce ele aldığı kavramlarla varmak istediği yeri belirtir. Delilik, hastalık, suç ve

cinsellik gibi konuları ele almasının nedenini bu kavramların hangi etkileşimler sonucu hakikat rejiminin bir biçimi olarak dönüştürülmesini kavramaktır. Delilik, hastalık, suç gibi araştırmalarının esas amacının eylem dizilerinin hakikat biçimiyle bir araya gelerek nasıl bir yeni gerçeklik yarattığı ve bu gerçekliğin meşruluk düzlemiyle nasıl yeni bir bilme-iktidar düzeneği yarattığını göstermektir (Foucault, 2015: 20).

Foucault bu yönetimsel düzeneği anlatabilmek için biyopolitika kavramını kullanır. Biyopolitikanın merkezinde yer alan nüfusun yönetimi ve yönetimsel akıl sistemini ve devlet aklını değişikliğe uğratan liberalizmin esaslarını inceler. Biyopolitikayı bu kez liberal yönetim biçimi içerisinden açıklamaya çalışır. Foucault, liberalizmi de insanların yönetilmesine dair bir özel sanat olarak görür (Foucault, 2015: 22).

Foucault toplumun doğası ve yönetimsel akıl kavramlarının gelişimlerini de analiz etmektedir. Bilginin özgün bir biçimi olan politik ekonomi, piyasanın kendisini doğal değerler ve ussallıkla yeniden formüle etmesiyle merkantilizmin yerini almıştır (Lemke, 2015: 68). Liberal aydınların ortaya koyduğu yönetimsel aklın doğası düşüncesiyle birlikte yönetim doğayla ve doğal hukukla uyumlu bir mefhum olarak ele alınmaktadır. Bu durum yönetimin politik ekonomiyle bütünleşmesine ve yönetimin doğal hukuk ve kendi içsel sınırlarıyla sınırlandırılmasına neden olmuştur (Foucault, 2015: 258). Yönetim pratiklerinin biçimi ve doğası değişmiştir. Tahakküm altına alma, emretme ve buyurma 'bırakınız yapsınlar'a (*laissez faire*), teşvik etmeye ve yeniden üretmeye dönüşmüştür (Foucault, 2015: 264-266).

Güvenlik mekanizmaları liberal sisteminin devamının şartıdır. Güvenlik mekanizmaları, sürekli olarak tehlike altında olan nüfusun özgürlüğünün ve kendi kendine işleyen yapısının teminatıdır. Bu noktada güvenlik teknolojileri disiplinci sistemin karşıtı olarak durmaktadır. Güvenlik teknolojileri bizatihi kendisi ussallığa sahiptir. Normu kendisi düzenler. İstatistik, hastalık oranları, doğum ve ölüm oranları onun yeni verileridir. Bu noktada kesin yasak olan yerine daha verimli ve yararlı olanı vurgular. Liberalizmle birlikte toplumun hukuki ve tikel bir varlık olarak nasıl yönetileceği sorunu ortaya çıkar. Kendine has içselliği ve sorunlarıyla nüfus kim adına ve hangi kurallarla yönetileceği tartışılmaya başlanmıştır (Foucault, 2015: 121). Foucault devletlerin biyopolitik edimlerine karşı bireylerin direniş ve ruhanilik arayışlarıyla karşı verdiğini iddia eder. İktidarın özneleştirme süreçlerine karşılık

mücadelenin önemini vurgular (Foucault, 2007: 331). Dünya üzerindeki muhalif hareketlerin önemine vurgu yapar (Foucault, 2015: 280).

1.2. GÖÇ TARİHİ VE KURAMLARI

Göç kavramsal olarak ele alındığında genellikle biyolojik bir tür olarak insanı temel alan bir yaklaşım benimsenmekte ve insan gruplarının belli bir coğrafi bölgeden başka bir bölgeye hareketleri ve akışları kastedilmektedir. Oysa göç doğadaki pek çok canlı için kaçınılmaz bir fenomendir. Özellikle kuşlar, balıklar, kaplumbağalar ve böcekler yaşamlarını devam ettirebilmek için kilometrelerce yer değiştirirler (Yalçın, 2004: 1). İnsanlar içinse göçün tarihi insanlığın tarihi kadar eskidir. Semavi dinlerde yaratılışa atıf yapan Adem ile Havva'nın cennetten dünyaya gönderilişi de bir çeşit göçtür. Ayrıca İslamiyet'te Hicri takvim Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü ile başlamaktadır (Karpat, 2013: 71).

Göçün tarihsel boyutuna baktığımızda göçebeliğin yerleşik hayata geçişe kadar oldukça yaygın bir şekilde var olduğunu görmekteyiz. Neolitik dönemde yerleşik hayata geçişle birlikte göçebelikte de ciddi bir değişiklik olmuştur. Avcılık ve toplayıcılık döneminde bir yaşam biçimi olan göçebelik, yerleşik hayatla birlikte iklim değişiklikleri, nüfus artışı, üretim ve ticaretteki değişimler, savaşlar ve imparatorlukların ortaya çıkışı gibi nedenlerle daha çok meydana gelmiştir (Castles ve Miller, 2003:69). Günümüzdeki devletlerin ortaya çıkışında göçler önemli bir işlev görmüştür. Özellikle ABD ve Avustralya gibi devletlerin kökleri göçlerle yakından ilintilidir. İsrail'in kurulmasında da göçler merkezi bir rol oynamıştır. Yalnızca görece daha genç olan ABD ve Avustralya değil, Avrupa ülkelerinin oluşumunda da göçler çok etkili olmuştur. Örneğin Castles ve Miller (2003: 72) Fransa'nın oluşumunda İngilizlerin ataları olan Keltlere ve Çingenelere atıfta bulunmaktadırlar.

4. ve 5. yüzyıllarda gerçekleşen kavimler göçü de Avrupa'nın günümüzdeki etnik temellerin oluşumunda oldukça önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir. Bu tarihten sonra da göçler sürekli olarak devam etmiş, kültürel etkileşimlerin ve bilgi birikiminin oluşmasında aktif bir rol üstlenmiştir. Erken dönem modern devletlerin oluşumunda 15.yüzyıldaki keşiflerle birlikte gelen yeni göç dalgaları yeni bir çağın doğuşuna neden olmuştur (Castles ve Miller, 2003: 73). 17. ve 18. yüzyıllarda meydana gelen büyük nüfus değişimleri, sömürgecilik hareketleri ve para

ekonomisinin oluşumu halk egemenliği, ulus devlet ve modern devlet gibi kavramların ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Sömürgecilikle birlikte köle taşımacılığının ve bireyin metalaşması sürecinin de güç kazandığı görülmektedir. Tahmini olarak 1850 yılı öncesinde 15 milyon köle kuzey ve güney Amerika'ya getirilmiştir (Castles ve Miller, 2003: 73). 17. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında Avrupa'dan Kuzey ve Güney Amerika'ya yaklaşık olarak 65 milyon kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir. Ayrıca Avustralya ve Afrika'ya 16 milyon Avrupalının yerleştiği belirtilmektedir (Karpat, 2013: 73).

17. yüzyıldan günümüze kadar olan süreçte beş önemli göç dalgasından bahsedilebilir (Durugönül, 1997: 96). İlk dalga 17. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonuna kadar olan Avrupa devletlerinin emperyal güç olarak ortaya çıktığı dönemi belirtir. Bu dönem özellikle İngiltere, Hollanda, Fransa, Portekiz ve İspanya'nın ülkelerindeki fazla nüfusları kolonileşmek için kullandığı dönemdir. Aynı zamanda sömürgeci Avrupa ülkelerinin koloni ülkelerine askerlerini, idarecilerini, rahiplerini göndererek sömürgeciliğin kurumsallaşmasını sağladığı dönemdir. İkinci dalga, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'nın Afrikalıları köleleştirip yeni kolonilerine taşımalarıdır. Üçüncü dalga, Birinci Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların dağılma süreci sonrasındaki büyük göç dalgasıdır. Dördüncü dalga 1960'larla birlikte sömürge ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkları dönemdir. Beşinci dalga ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İkinci Sanayi Devrimiyle birlikte ihtiyaç duyulan büyük işçi göçleriyle meydana gelmiştir (Durugönül, 1997: 96).

Kearney'e göre göç, insanların bir coğrafya üzerinde yer değiştirmeleri iken (Kearney, 1996: 374); Karpat'a göre asıl yerinden ulaşılmak istenen yere harekettir (Karpat, 2013: 3). Özer ise göçü coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri olarak tanımlar (Özer, 2004: 11). Genel olarak göçü, herhangi bir yerden başka bir yere ekonomik, siyasi, ekolojik ya da bireysel sebeplerle geçici ya da sürekli olarak gitme ve coğrafi, kültürel ve toplumsal yer değiştirme olarak tanımlayabiliriz (Yalçın, 2004: 13).

İnsanoğlu var olduğundan beri çeşitli akışlara dâhil olmuştur. İnsanın belki de hep daha iyiyi istemesi göçü kaçınılmaz kılmıştır. Literatürde göçle ilgili ilk çalışmanın sahibi olarak bilinen Ravenstein da göçün başlıca nedeninin "insanoğlunun durumunu maddi açılardan düzeltme isteği" olduğunu belirtmiştir (Abadan-Unat,

2002: 5). Göçün nedenleriyle alakalı çeşitli göç teorileri farklı varsayımlar geliştirmişlerdir. Ravenstein'ın göç yasalarının ardından 1940 yılında Stouffer kesişen fırsatlar teorisini ortaya atmıştır. Bu teoriye göre belli bir yere giden göçmen insanların sayısı ve gittikleri yerdeki fırsatların çokluğuyla alakalıdır (Jansen, 1970: 11). Ekonomik göç teorileri perspektifi, göçü itme-çekme faktörlerine dayandırırken tarihsel-yapısalcı yaklaşım göç süreçlerinde sermayenin çıkarlarını ön plana çıkarmaktadır. Özellikle dünya sistemleri kuramı uluslararası göçü kapitalizmin bir sonucu olarak görmektedir. Çevre ve yarı-çevre ülkelerdeki hammadde ve işgücü, kapitalist yayılmayla merkez ülkelerin eline geçmekte ve bu ülkelerdeki işgücü açığı da çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru işçi göçleri olarak ortaya çıkmaktadır (Yalçın, 2004: 40). Göç sistemleri teorisi ise göçün ortaya çıkmasında sömürgecilik hareketlerini ve siyasal, ticari ve kültürel etkileşimi ön plana koymaktadır. Diğer teorilere nazaran daha kapsamlı ve inter-disipliner bir bakış açısına sahiptir. Temel yaklaşımı, makro ve mikro yapıların etkileşimi olarak göç hareketlerinin ortaya çıkmasıdır (Castles & Miller, 2003: 36-37).

Uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devletler göçmenleri düzenlemek, sınırlamak ya da engellemek adına bir dizi strateji izlemektedir. İşveren yaptırımı uygulamaları, yasallaştırma ve af programları, insan kaçakçılığı ve ticaretine karşı önlemler, yatırım ve yardım programları, yasadışı göçü önlemeye yönelik bölgesel entegrasyon uygulamaları bu stratejilerden bazılarını oluşturmaktadır (Castles ve Miller, 2003: 131).

Göç konusunda işbirliği uluslararası toplumda sıkça tartışılan ve gündeme gelen bir konu olmayı sürdürmektedir. Bu noktada uluslararası anlaşmalarla belirtilen göçmen, mülteci, sığınmacı gibi statüler göç eden insanlara çeşitli korumalar sağlamakta ancak bu korumalar genel olarak pasif ve zayıf bir konumda kalmaktadır. Üstelik bu statüler devletlerin temel çıkarlarını gözetmekte ve göç eden insanları ikincil plana itmektedir. Örneğin Suriye iç savaşının ardından yaşanan büyük göç akışları karşısında AB pek çok kez acil eylem planları düzenlemiş ve bu eylem planlarının ana amacı bu göç akışıyla nasıl mücadele edileceği ve AB'nin sınırlarının nasıl korunacağı, kısa dönemde nasıl politikalar izlenerek, göç akışlarının nasıl kontrol edileceği olmuştur (Özcan, 2016: 7-8).

1.3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇ, GÖÇMEN, MÜLTECİ VE SIĞINMACI

Göçler hem çok dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır hem de sürekli devinim halindedir. Farklı boyutlarda farklı şekillerde konumlanır ve gelişir. İçerisinde bulunduğu bağlama göre değişerek çeşitli dönüşümler yaşarlar (Öner, 2014: 13). Bu bağlamda uluslararası ölçekte kabul edilmiş bir göçmen tanımının bulunmadığını belirtmek gerekir.

Küreselleşmeyle birlikte malların ve hizmetlerin hareket serbestisi oldukça artmıştır. Küresel toplumda arz-talep dengeleri büyük işçi göçlerine, yeni pazar alanları ve hammadde arayışları da savaşlara ve savaşlar da yeni büyük göç dalgalarına neden olmaktadır. Göç eden bireyler göç etme nedenleri, sonuçları ve hukuki konumları itibariyle çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Ancak genel olarak üç temel ayrımdan bahsetmek mümkündür. İlki genel göçmen kavramıdır. Göçmen kavramı da genel olarak insanların içerisinde bulunduğu maddi-manevi koşulları iyileştirmek amacıyla başka bir bölgeye giden kişileri tanımladığını belirtebiliriz. Birleşmiş Milletler (BM) göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır (Perruchoud ve Redpath, 2013: 37). Ayrıca, göç edenlerin amaçları ve durumlarına göre sürekli yerleşenler, süreli sözleşmeli çalışanlar, profesyoneller ve gizli-yasal olmayan çalışanlar gibi ayrımlar yapılmaktadır.

İkinci kavram olan mülteci ise 1951 yılında Cenevre'de imzalanan Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme 1. Maddesinde mülteci şu şekilde tanımlanmaktadır:

> 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır (Uluslararası Mülteci Hukuku Belgeleri, http://www.unhcr.org.tr/).

Üçüncü kavram ise sığınmacıdır. Sığınmacılar, bir ülkeye yasal bir şekilde girmiş ve mülteci statüsü için başvuruda bulunmuş kişiler için kullanılmaktadır. Sığınma başvuruları, uluslararası hukuk ve ilgili ülkenin ulusal mevzuatına göre düzenlenmektedir. Sığınma başvuruları kabul edilmeyen kişiler belirtilen tarihe kadar ülkeden ayrılmak durumundadırlar. Ancak insani nedenlerle başvurusu reddedilmiş sığınmacılara ikamet izni verilebilir (Kara, 2015: 27). Burada sığınma başvuru yapmış ve kabul edilmemiş olanların sınır dışı edilene dek bir çeşit hapishanede tutulduğunu da belirtmek gerekir. Bu duruma göç ve biyopolitika bölümünde yeniden değinilecektir.

Mevcut uluslararası mülteci rejimindeki en önemli sorun mülteci statüsünün tanımının oldukça dar olmasıdır. Bu tanım daha kapsayıcı şekilde yeniden ele alınmalıdır. Şu haliyle uluslararası düzendeki eşitsizlikleri azaltıcı bir işlev üstlenememektedir (Ihlamur-Öner, 2014: 578). Uluslararası göç günümüzde tüm toplumları ilgilendiren ve gittikçe ulus-ötesileşen bir kavramdır. Kaynak ülke ve bölgelerdeki istikrarsızlıklar, iç savaşlar, uluslararası büyük ekonomik farklılıklar, göç akımlarının yoğunlaşmasına ve göçün küresel bir boyut kazanmasına neden olmaktadır (Ihlamur-Öner, 2014: 579).

Günümüzdeki mülteci rejiminin tarihi 1648 Vestfalya Anlaşmasına kadar uzanmaktadır (Barnet, 2002: 238). Mültecilik o dönemden itibaren ulus-devlet sınırları ve topraksallık ilkesi ilgili olmuştur. Milletler Cemiyetinin kurulmasının ardından Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği 1921 yılında Fridthof Nansen yönetiminde kurulan ilk uluslararası mülteci örgüttür. Yüksek komiserlik genel bir mülteci tanımı yapmazken, 1933 Mültecilerin Uluslararası Statüsüne İlişkin Sözleşme ile mültecilik hukuki bir boyut kazanmıştır (Ihlamur-Öner, 2014: 580). İkinci Dünya Savaşı uluslararası mülteci rejimi açısından bir dönüm noktasıdır. 1945'e gelindiğinde savaş nedeniyle göç eden, göç etmek zorunda bırakılanların sayısı otuz milyonu bulmuştur (Ihlamur-Öner, 2014: 581). 1948'de Doğu Avrupa ülkelerinden gelen mültecilerle ilgilenmek üzere Uluslararası Mülteci Örgütü kurulmuştur. Bu örgüt Avrupa'daki baskıcı rejimlerden dini, ırkı, etnik kökeni ya da siyasi görüşü nedeniyle ayrımcılığa ve baskıya uğrayan mültecilere koruma sağlamayı hedeflemiş bu özelliğiyle de günümüzdeki mülteci rejiminin ve tanımının temelleri atmıştır (Ihlamur-Öner, 2014: 581). Kalıcı bir örgüte olan ihtiyaç, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin doğmasını sağlamıştır. BMMYK, Soğuk Savaş ortamında

oluşturulmuş ve işleyişi de bu şartlar altında gelişmiştir. BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme 1951 yılında Cenevre'de imzalanmıştır (Ihlamur-Öner, 2014: 581). 1951 Sözleşmesindeki coğrafi ve zaman kısıtlaması 1967 Protokolü ile kaldırılmıştır. Bu belgeyle mültecilere korunma ve geri gönderilmeme hakları verilmiştir (Ihlamur-Öner, 2014: 582).

1.3.1. Göçün Sınıflandırılması

Wiliam Petersen göçleri dört farklı şekilde kategorize etmektedir. Birincisi, ilkel göçlerdir. Bu göçler daha çok doğal afetler ve ekolojik nedenlerden dolayı yapılan göçleri ifade etmektedir. İkincisi, zorlama ile yapılan göçlerdir. Bu tür göçler ise toplumsal yapılar ve baskılardan dolayı yapılan göçleri belirtmektedir. Üçüncüsü, serbest göçlerdir. Bireysel arayışlardan kaynaklanan ve göçmenlerin göç kararını kendileri verdiği göçler, serbest göçlerdir. Dördüncüsü ise kitlesel göçlerdir. Serbest göçlerle gelen bireylerin öncül olarak ağlar kurması ve kitlesel olarak belli bir grup ya da cemaatin bir bölgeye göçünü ifade etmektedir (Petersen, 1996: 7-10). Bu ayrımların dışında iç göç-dış göç, sürekli göç-geçici göç, zorunlu göç-gönüllü göç gibi ayrımlar da yapılmaktadır.

İç göç, ülke içerisindeki göçleri ifade ederken dış göç başka bir ülkeye olan nüfus hareketliliğini ifade eder. İç göçlerde bünyesinde devlet tarafından zorla yerinden edilme ve gönüllü olarak ekonomik ya da siyasi nedenlerle sürekli yerleşim için göçmeler gibi ayrımlar barındırmaktadır. Genel olarak iç göçün nedenleriyle dış göçün nedenleri ortaktır. İç göçte nedenler daha ulus devlet sınırları içerisindeki eşitsizliklerden kaynaklanırken dış göçler devletlerarası eşitsizlik temellidir. Bu noktada göçün en önemli nedenlerinden biri olan eşitsizlik ve adaletsizliğin göçün tek sebebi olmadığını da belirtmek gerekir. Küreselleşmeyle birlikte, gelişen teknolojiler ve imkânlar sayesinde çok dinamik ve devasa bir boyuta ulaşmıştır.

Sürekli göç, bir ülkeye ya da bölgeye kalıcı olarak yerleşmeyi ifade eden göç türüyken geçici göç ise belirli bir süre için göç etmiş olmayı ifade eder. Ancak bu tanımlar göç yapısına uygun şekilde dinamik ve esnek tanımlardır. Sürekli göçler kimi durumlarda geri dönüşü içerdiği gibi geçici göçler de sürekli göçler haline gelebilmektedir.

Bu sınıflandırmaların yanında diğer göç tanımlamaları da mevcuttur. Ülkeler arasındaki göç akışını ifade eden döngüsel göç, eğitim görmüş yetenekli bireylerin kendi ülkelerinden başka ülkelere göçünü ifade eden beyin göçü ve göçmenlerin nihai ülkeye gidene dek birden fazla ülkeye taşınmalarını ifade eden adımlı göç bunlardan bazılarıdır (Perruchoud ve Redpath, 2013). Bu noktada uluslararası hukukun belirli bir uluslararası rejim içerisinde sınırlarını çizdiği ve hukuki koruma altına aldığı göç çeşidinin zorunlu göç olduğunu belirtmek gerekir.

Zorunlu göç zorla yerinden edilme kavramıyla ilgilidir. Bu kavram daha çok silahlı çatışma hukukunda ve işgal altındaki toprakların içinde sivillerin bireysel veya toplu hareketini ifade etmektedir. 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 49. Maddesi ve 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek ve Uluslararası Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokolle zorla yerinden edilmiş olanlar uluslararası koruma rejimine girmişlerdir. Genel anlamda bireylerin istekleri dışında gelişen savaş, afet ve silahlı çatışmalardan dolayı göç etmelerini ifade eder. Kavramın ortaya çıkışı özellikle İkinci Dünya Savaşında göç eden milyonlarca insanla ilintilidir. Daha öncede belirttiğimiz gibi zorunlu olarak göç edenler, 1951 Cenevre Sözleşmesiyle hukuki bir statüye kavuşmuşlardır. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesinin günümüzdeki sığınma ve iltica akışlarını ne ölçüde kapsadığı da tartışma konusudur. Mülteci tanımı zorunlu göç kapsamına giren pek çok grubu kapsamamaktadır. Tanımın değişmesi sıkça gündeme gelmesine rağmen bir görüş birliğine varılamamıştır (Ihlamur- Öner, 2014: 587).

Mülteci kavramı yerine zorunlu göç kavramının tercih edilmesi daha kapsayıcı bir tanımlamaya ulaşmayı sağlayabilir. Zorunlu göç kavramı, mültecileri, sığınmacıları, ülke içinde yerinden edilenleri ve kalkınmayla ilgili olarak yerinden edilenleri de kapsayan daha geniş kavramdır (Ihlamur- Öner, 2014: 587).

1.3.2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları

Göçler tarih boyunca pek çok nedenden dolayı gerçekleşmiştir. Felsefi olarak ele aldığımızda insanın dünyadaki yaşama sürecini de bir göç/yolculuk olarak ele alabiliriz. Bu noktada göçün oldukça insani ve insana içkin bir kavram olduğunu görürüz. Genel olarak baktığımızda göçlerin sebebini insanın daha iyi olana duyduğu

istenç oluşturur. Daha iyiye duyulan istenç genelde ekonomik nedenlerle ilişkili olmuştur. Göçler yalnızca ekonomik nedenlerden kaynaklanmamış, özellikle ulus-devletleşme süreçlerinden sonra yükselen milliyetçi ideolojiler devletlerin kendi azınlıklarına ayrımcı politikalar uygulayarak, önemli göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur.

Thomas Faist göçleri mikro, orta ve makro ölçülerde incelemiştir (Faist, 2003: 58-62). Mikro düzey bireylerin neden göç ettiği üzerinde dururken; makro düzey, devletler düzeyinde bir analizdir. Orta düzey ise göçlerin toplumsal düzeyde etkilerini incelemektedir. Faist'e göre mikro düzeyde göçler yaşamın koşullarının iyileştirilmesinden kaynaklanırken, makro düzeyde göçler ekonomik eşitsizlikler, siyasi sorunlar, nüfus artışı ve teknolojik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Orta ölçekte göçlerin nedenleri ise güçlü aile bağları ve göç ağları, toplumsal beklentiler ve toplumsal örgütlenmelerle açıklanmaktadır (Faist, 2003: 58).

Çevresel nedenler küresel ısınma ve yeni çevresel problemlerle birlikte son yıllarda daha fazla gündeme gelen bir göç nedeni haline gelmiştir. Küresel ısınmayla birlikte buzulların erimesi sonucu okyanus sularının yükselmesi özellikle Asya Pasifikte pek çok ada ülkesinin sular altına kalmasına ve ada sakinlerinin de güvenli yeni bölgelere göç etmesine neden olmaktadır. Pasifik okyanusunda Kribati Adalarında pek çok köy su altında kalmıştır. Dünyada en düşük yükseklikteki Maldivler Adaları'nda büyük risk altında bulunmaktadır. Kribati Adalarında yaşayan yaklaşık 100 bin kişi başka adalara göç etmiştir. Yükselen sular yalnızca insan yaşamını tehdit etmemekte aynı zamanda tarım arazilerinin de sular altına kalması göçü artıran faktörlerden birini oluşturmaktadır. Örneğin Bangladeş'te yükselen sular tarım arazilerini % 40 oranında azalmasına neden olmuştur (m.dw.com/tr/batan-adalar/g-17548182). Aynı zamanda volkanik patlamalar, çölleşme, depremler ve aşırı tuzlaşma da diğer çevresel göç nedenlerinden başlıcalarını oluşturmaktadır.

Soğuk Savaşla birlikte sona eren çift kutuplu dünya sistemi yerini yeni dünya düzenine bırakmıştır. Bununla birlikte yeni dünya düzeninin yapısı üzerine çeşitli tartışmalar ortaya çıkmıştır. Sistem kuramı bu işleyişin nasıl olduğunu tanımlayan kavramlardan birini oluşturur. Kısaca değinmek gerekirse sistem kuramı uluslararası siyasal sistemin işleyişini irdeler. Özellikle Morton Kaplan, uluslararası sistemi kendine özgü davranışsal özerkliği ile dış çevreden ayrılan ve karşılıklı ilişkilerin yer aldığı değişkenler dizisi olarak tanımlar (Arı, 2004a: 513-516). Çeşitli uluslararası

sistem modelleri önerir. Güç dengesi, hiyerarşik sistem, iki kutuplu sistem, evrensel sistem, birim veto sistemi bu sistemlerden bazılarıdır. Bu sistemler genel olarak uluslararası sistemin işleyişini açıklamaya çalışır (Arı, 2004b: 521). ABD önderliğindeki yeni dünya düzeni uluslararası sistemde bir değişimi vurgulamaktadır.

Bu değişim özellikle Batı hegemonyası ve uluslararası kapitalizmin baskınlığını öne çıkarmaktadır. Fukuyama ve Huntington gibi akademisyenler liberal demokratik değerlerin ve kapitalizmin mutlak zaferini vurgulamaktadır. Ancak 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra uluslararası sistem yeni bir dönüşüme uğramıştır. Uluslararası sistem çok kutuplu güç sistemine ve bölgesel güçlerin yükselişine doğru evirilmiştir. Özellikle son yıllarda artan uluslararası terörizm ile birlikte siyasal istikrarsızlıkların arttığı bir dönem yaşanmaktadır. Bu siyasal sorunlar göçü de etkilemektedir. ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri milyonlarca göçmenin oluşmasına neden olduğu gibi; Orta doğu'daki Arap Baharı sürecinde devrilen diktatörlerin ardından oluşan otorite boşluğu da istikrarsızlığın ve yeni göç dalgalarının en büyük nedenlerinden birini oluşturmuştur.

Felsefi anlamda ise göçü başka bir yaşamın, başka bir düşüncenin ve olasılıklar kümesinin habercisi olarak görmek mümkündür. Gilles Deleuze'un ürettiği bir kavram olan göçebe düşünce, yaratıcı düşüncenin olanaklarını ve imkânlarını göçebelik fikriyle özdeşleştiren bir anlayış sunmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1990). Göçebeliğin temel mekânı olan çöl ya da bozkır mekânsal aşkınlık ve dogmatik imgelemlerden azadelik sağlar. Göçebenin mekânsızlığı, sınırlarının olmayışı sürekli icat edilen, yaratılan bir mekanı mümkün kılar. Böylece sınırları olan, kuralları belirlenmiş olan devlet mekanizmasının bir anlamda karşıtını göçebelik oluşturmaktadır. Göçebe düşünce hakikati kendi bakış açısıyla sınırsız, ötesiz ve ufuksuz bir mekânı doldurur gibi kurmaktadır (Karadağ, 2013: 9). Göçebeler, toplum sözleşmesinin belirli normlarla kodifiye ettiği bir başkaldırandır. Düşünce doğası gereği dışa yayılmak ve sınırsız olmak ister. Bu açıdan göçebelik, fikri anlamda sınırların olmamasını, imkân kapasitesini ve yeniyle-ötekiyle her an ve her yerde karşılaşabilmeyi ve yeniliği imgeler (Karadağ, 2013: 8-11).

1.4. GÖÇMENLERİN KARŞILAŞTIĞI BİYOPOLİTİK EDİMLER

Göçü anlamaya ve açıklamaya yönelik oldukça geniş bir literatür bulunurken, göçmenleri ve dolayısıyla insanı temel referans nesnesi olarak alan çalışmalar daha azdır (Şimşek, 2015: 17). Göçmenler yalnızca bir durumun karşılığında belirli bir akılsallıkla tanımlanan bir grup değildir. Göçmenler bir anlamda yersiz-yurtsuz olanlar, tutunamayanlar, köksüz ve sınırların ötesinde olan insanlardır. Göçmenleri temel alan makro-politik uygulamalar, hukuki düzenlemeler ve teknik yaptırımlar göçmenleri edilgen bir konuma iterek göçmenlerin mikro düzeyde isteklerini, yaşamlarını ve göç süreçlerini gözden kaçırmaktadır. Hâlbuki göç sorunu en basit ve temel düzeyde bir insan sorunudur. Bu düzlemde de ele alınması gereken temel problem göçmen sorunu değil insan sorunudur.

'Yasal olan nedir, devlet neden yasaklar' sorusu sosyal bilimlerin sıkça tartıştığı ve cevap vermeye çalıştığı bir sorunsaldır. Göçü ilk olarak sistemli olarak ele alan Ravenstein da göçü yedi yasayla-kuralla açıklar. Ravenstein, Dr.William Farr'ın göçün hiçbir yasaya bağlı olmadığı düşüncesini yanlışlamak için 1881 İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanır (Yalçın, 2004: 22). Burada iki önemli noktaya değinmek gerekir. İlk olarak Ravenstein, iddia ettiği yedi yasanın-kuralın önemine atıf yapar. Göçü belirli yargılar içerisinde tanımlayarak nedenselleştirmeye çalışır. Oysa göç oldukça dinamik ve akışkan bir kavramdır. Tüm göçleri belirli kurallar ve nedenlere hapsetmek ve onu sabit bir veriymişçesine ele almak ontolojik bir yanılgıya neden olur. Ayrıca göçü belirli kurallarla-kanılarla ele almak başka bir akılsallığa da işaret eder. Bu noktada yasanın ve kontrolün egemenlikle olan ilişkisine de değinmek gerekir. Egemenliğin meşruiyeti yasaklama ilişkisidir. Modern devlet; özel mülkiyet, sözleşme ve miras gibi pek çok sosyal hayata ilişkin ilkeyi düzenler ve yasaklar. Modern devlet modern bürokrasisini ve düzenli ordusunu kurup geliştirmek için yeni bir hukuk sistemi ihtiyaç duymuş ve böylece pozitif hukuk rasyonel kapitalizm işbirliği doğmuştur. İkincisi ise Ravenstein'ın nüfus verilerini kullanmasıdır. Platon'dan itibaren biyopolitika nüfusun kontrolüyle ilgilidir. Bu durum nüfus politikalarının toplum üzerindeki gücüne de işaret eder.

Foucault, hapishane, hastane ve cezalandırma tekniklerini incelemiş ve özneler olarak kimliğin belli söylemler aracılığıyla oluşturulduğunu belirtmiştir. Söylemler biz onlara alışık olduğumuz ve sınırları içerisinde yaşamaya başladığımızda yaygın bir

güç haline gelirler. Ancak söylemler yalnızca bir düzenlilik belirtmezler. Kendi sınırsızlıkları ve düzensizlikleriyle 'ifadelerin düzenliliği' denilebilecek bir alan yaratır (Balcı, 2015: 4-5). Foucault, soybilim ve arkeolojiyle bu alandaki ağları görünür kılmaya çalışır. İktidar bir ağ gibi tüm toplumsal yapıdadır. İktidar bilgiyi üreten, tasnif eden ve yönlendirendir. Hem bastırıcı hem de yeniden üretici bir konumdadır. Foucault'da örneğin tıp, bedenin yönetim ve gözetimi için toplumsal gereksinimin bir parçasıdır. Toplum kentselleştikçe, bedenleri kamusal ve özel alanlara uygun bir biçime sokar. Güçlü toplumsal söylem biçimleri yaratır. Söylem gerçekliğin ve toplumsal davranışın denetimini sağlar. Göç söylemi, terör söylemi ve öteki söylemi esasında toplumun algısını derinden etkileyen normlar yaratılmasını sağlar. İnsan artık bir söylemin ürünüdür. Arendt'e göre insan hakları vatandaş olmakla yani aslında bir devlete bağlı vatandaş hakları olmakla bir beden kazanabildiğini belirtir (Arendt, 2014). Buna örnek olarak da mültecileri gösterir. Arendt (2014)'e göre insan hakları modern devletin doğuşuyla birlikte totaliter devletlerin vatandaşları üzerinde tam yetkin olması istenciyle ortaya çıkmıştır.

> "Arendt, insanın bütün sıfatlarının ötesinde bir insan olarak varolduğu varsayımına dayanır. İnsan Hakları kavramının, bu kavramı ortaya atmış kişilerin kendilerini, insan olma sıfatı dışında bütün diğer özel niteliklerini ve bağlantılarını yitirmiş insanların karşılarında buldukları ilk anda yerle bir olduğunu belirtir. Ulus-devlet sisteminde, güya kutsal ve insanın elinden alınamayacak hakların, şayet bir devlete tabi vatandaşın hakları değilse, korumasız olduğu görülür. 1789 Beyannamesi başlığı Yurttaşlık Hakları Bildirgesi olduğu görülür. İnsan hakları artık vatandaş hakları olmaktan çıktığı zamandır ki eski Roma Hukukunda kullandığı anlamıyla gerçekten kutsal insan (*homo sacer*) yani ölüm yolcusu haline gelir" (Ranciere, 2009: 55).

Öte yandan Zeynep Gambetti, Foucault'nun 1977'de verdiği Güvenlik, Toprak ve Nüfus başlıklı derslerinde üç farklı iktidar kavramsallaştırmasını kullandığını ileri sürer (Gambetti, 2008: 11). İktidar türlerinden biri egemenliktir. Yasaklama ve kodifiye etme en temel yaptırım tekniğidir. 17. yüzyılda ortaya çıkan disiplin mekanizmaları ise gözetim, kontrol, kayıt altına alma, mekânsal olarak düzenleme ve sınıflara ayırma gibi tekniklerle bireysel bedenlerin kontrolünü öngören farklı bir iktidar türü doğmuştur. Bu noktada Foucault, Bentham'ın '*panopticon*' kavramını kullanır. Bütünü gözetlemek anlamına gelen kavram, 18. yüzyıldan itibaren modern hapishaneler, hastaneler, okullar ve kışlalar için ilham kaynağı olmuştur. Amaç içerde

olanları sürekli bir gözetim riskiyle düzenlemektir. Gözetim altındaki bireyler iktidar ağlarının bir parçası haline gelirler. Her an gözetim altında olduğunu düşünen bireyler psikolojik olarak kuralları benimserler. Disipline edici iktidar, normları içselleştiren ve kendi öznelliğinde yeniden üreten bireylerin yaratımını amaçlamaktadır. Günümüzde gelişen teknolojik araçların, kameraların ve kızıl ötesi tarayıcıların da bu tür bir işlev gördüğü söylenebilir. Kameralarla sürekli olarak kayıt altına alınma güvenlik inşa edici bir işlev taşıdığı ileri sürülürken, sürekli gözetlenme fikri bir güvensizleştirici, kayıt altına alınmayı zorunlu olarak kabul edici ve güvenlik algılarını değiştiren bir işleve sahiptir. Disipline edici iktidar, bir dizi polisiye, tıbbi, psikolojik, askeri ve yönetimsel teknikle bireyi kendi ürettiği normalleşme sürecine sokmaktadır. Söz konusu olan normalleşme değil normlaşmadır (Foucault, 2013: 57).

Disipline edici iktidar beden siyaseti üzerine kurulurken düzenleyici iktidar ise nüfus siyasetine vurgu yapar. Biyopolitika daha çok düzenleyici iktidarla ilgilidir. Hayatı düzenleyen iktidar tipini ifade eder (Gambetti, 2008: 14). Foucault bu noktada özellikle güvenlik toplumlarının inşa süreçlerini irdeler. Yönetimsel aklın inşasının öncelikle şehirleşme, sağlık ve ekonomi alanlarıyla ilgili olduğunu belirtir. Ortaçağ şehirlerinin yapısının 17. ve 18. yüzyıldaki yapısal ve ekonomik koşullara uygun olmamasından dolayı, nüfus ve ticaretin artmasıyla birlikte şehirlerin dolaşıma açılması gerektiği belirtilen eserler yazılmıştır. Foucault, şehrin mekânsal yapısının işlevine uygun bir şekilde tasarlanarak nüfusu belirlenmiş olan yerlere konuşlandırarak ve disipline edici iktidarın rolünü belirtir (Gambetti, 2008: 16).

Ancak zaman içerisinde dolaşıma açılan şehir dilencilerin, ayyaşların ve alt sınıfların uğrak noktası haline gelir. Bir güvenlik açığı belirmiştir ve bu noktada yeni güvenlik aklı devreye girer. Yeni güvenlik aklı, disipline edici iktidar gibi suni mekânlar oluşturmaz ve dolaşımı düzenlemeye çalışır. İyi dolaşım ile kötü dolaşımı birbirinden ayıracak karmaşık mekanizma yaratmayı amaçlar. Bu noktada riski her zaman kabul eder ve bireyleri her an iyi dolaşımdan kötüsüne geçebilecek nesneler olarak görür. Bu anlamda bireylerin tikel varlıklarını nesneleştiren bir siyasettir. Ekonomi alanında ise disipline edici iktidar, merkantilist bir politikayla korumacı bir politika izlerken güvenlikle birlikte serbest piyasanın gücü ve dolaşımdaki etkisi vurgulanır. Bu noktada güvenlik siyasetinin amacı tüm nüfusun yararını sağlamaktır. Bir anlamda toplum mühendisliği ve risk yönetimidir (Gambetti, 2008: 17-18).

Bu bağlamda disipline edici iktidar araçsal bir mantığa sahipken güvenlik faydacıdır. Güvenliğin bu faydacı yapısı anomalilere izin verir. Toplumun bir kısmı diğer kesimi için harcanabilir. Düzenlenebilir bedenler yerine, harcanabilir-yok edilebilir bedenler siyasetine geçilir. Foucault bunu liberalizmin genel yasasıyla özdeşleştirir. Serbest piyasada her zaman daha güçlü olanlar kazanır. Bu anlamda güçsüz olanın sömürülmesi, liberal aklın normalizasyonudur. Foucault bu noktada yönetimsel akla işaret eder. Risklerin hesaplanarak nüfusun düzenlenmesiyle güvenliğe özgü yönetimsellik sağlanır. Güvenlik söz konusu olduğunda, toplum belirli olarak üzerinde planlar yapılabilen nüfus olarak betimlenir (Gambetti, 2008: 19). Göçte bu yönetimsel akılın en sık yönettiği nesnelerden birini oluşturmaktadır.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE VE GÖÇ

Bu bölümde Türkiye'nin göç politikası ekseni içerisinde incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye göç tarihi, Türkiye'deki göç müktesebatı, Türkiye'deki göçmen verileri, Türkiye ve AB ilişkilerinin göç alanındaki yansımaları, Türkiye'de göçmenlere karşı uygulanan politikalar, kurumlar ve toplumsal yapı incelenmiştir. Bu çalışma yapılırken Türkiye'deki hukuk metinlerinden, tarihi belgelerden, uluslararası anlaşmalardan ve nitel çalışmalardan faydalanılmıştır.

2.1. TÜRKİYE'DE GÖÇMENLİK: TARİHSEL ARKA PLAN

Türkiye bulunduğu coğrafi ve jeo-stratejik konumu dolayısıyla yüzyıllar boyunca dünyadaki göç akışlarının en önemli merkezlerinden birini oluşturmuştur. Uygarlığın beşiği olarak görülen Mezopotamya coğrafyasında yer alan Türkiye, yüzyıllar boyunca büyük güçlerin ve imparatorlukların güç mücadelelerine sahne olmuştur. Yapılan savaşlar, kurulan ve yıkılan devletler büyük göç akışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda Anadolu coğrafyası pek çok farklı millete ev sahipliği yapmış bir bölge konumundadır. Bu farklılık ve etnik çeşitlilik devletler tarafından farklı uygulamalar ve politikalar izlenmesine yol açmıştır. Örneğin Osmanlı Devleti kendi ülkesinde tebaa olarak yer alan farklı milletler için millet sistemini uygulamıştır (Karpat, 2013).

Osmanlı Devleti aynı zamanda göçleri bir politik hamle aracı olarak görmüştür (Karpat, 2013). Sınırları içerisindeki nüfusu düzenlemek ve tanzim etmek amacıyla farklı etnik kökene sahip pek çok grubu zorunlu göçe tabi tutmuştur. Aynı zamanda özellikle Avrupa'da yaşanan taht mücadelelerinde siyasi avantajlar elde etmek için pek çok prense ve taht varisine sığınma hakkı tanımıştır. 1709'da İsveç Kralı Şarl'ın ve 1848'de Macar Prens Lajos Kossuth'un sığınmaları bu durumun bazı örnekleridir (Kaynak, 1992).

Osmanlı Devleti'nin ardıl devleti olan Türkiye Cumhuriyeti ise göç politikalarını bir ulus devletleşme projesi olarak görmüştür. Diğer ulus-devletleşme

örneklerinde görüldüğü gibi modern Türkiye tarihi de kısmen bir homojenleştirme örneğidir (Kaya, 2005: 18). Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus mübadeleleriyle, zorunlu iskân kanunlarıyla ve politik baskılarla çeşitli gruplar zorunlu olarak göç ettirilmiş ve homojen bir nüfus oluşması amaçlanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 7). 1980 sonrasında ise coğrafi olarak yakın bölgelerdeki Irak-İran Savaşı, Bosna Savaşı, Sovyetlerin dağılması gibi gelişmelerle Türkiye bir transit göç ülkesi haline gelmiştir. Gelişmeye başlayan Türkiye, özellikle üniversite eğitimi için Asya ve Afrika'dan düzenli öğrenci göçü almaya başlamıştır (Kara, 2015: 136). Aynı zamanda Alman ve İngiliz turistlerin ilgisini çeken Türkiye, pek çok emekli Avrupalı için cazibe merkezi olarak görülerek emekli göçmenlerin ilgisini çekmiştir. Türkiye'nin iklim açısından elverişli konumu, gelişen ekonomik durumu, iyiye giden demokrasi ve insan hakları tutumu, AB üyelik müzakerelerinin sürmesi, hayat pahalılığının nispeten düşük olması göçmenler için Türkiye'ye göç nedenini artıran unsurlar olmuştur (Kara, 2015: 136).

Türkiye'den dışarıya giden göç akışlarına bakıldığında ise büyük göç dalgaları göze çarpmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından itibaren nüfus mübadeleleriyle özellikle Yunanistan'a önemli göç hareketliliği yaşanmıştır. Ardından İsrail'in kurulmasıyla birlikte Türkiye'den İsrail'e önemli bir göç akışı yaşanmıştır. 1950'lere gelindiğinde ise Türkiye'den 1980'lere dek Avrupa ülkelerine doğru, devlet politikası olarak yoğun işçi göçlerinin yaşandığı görülmektedir (Kara, 2015: 135). Batı da Türkiye'yi bir insan gücü kaynağı olarak görmüştür. Özellikle 1970'lerde yapılan çalışmalarda Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfusun iş gücü özelliği vurgulanmaktadır. 1975'in sonuna gelindiğinde Türkiye'den Federal Almanya'ya giden işçi sayısı 800 bini geçmiştir (Kubat, 1979: 247-256). Bu noktada göze çarpan husus, Türkiye'nin hem göç veren hem de göç alan dinamik yapısına rağmen göçle ilgili kurumsallaşmaya yönelik adımları çok geç atmasıdır.

2.1.1. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Rejimi

Osmanlı Devleti'nden itibaren Anadolu ve Rumeli coğrafyası her kesimden insan için sığınılan bir durak olmuştur. Osmanlı'ya 15. yüzyılda İspanya'dan gelen ve Sefarad adını alan Yahudiler, 17. yüzyılda Macarlar, 19. yüzyılda Polonyalılar o

dönemde en bilinen toplu göçler olarak kayıtlarda yer almaktadır (Acer, Kaya ve Gümüş, 2010: 64).

Cumhuriyet döneminde ise nüfus mübadeleleri sonrası özellikle Balkanlardan büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Yunanistan'dan 380 bin kişi, diğer Balkan ülkelerinden 800 bin kişi, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'dan 800 kişi, Irak'taki Halepçe katliamından sonra yaklaşık 52 bin kişi ve 1989'da Bulgaristan'ın Türk kökenli vatandaşlarına uyguladığı asimile edici politikalar sonrası Bulgaristan'dan 345 bin kişi, 1991 yılında Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan yaklaşık 470 bin kişi, Yugoslavya'nın dağılması sonrası Bosna-Sırbistan Savaşında 20 bin kişi, 1999'daki Kosova müdahalesi sonrası yaklaşık 18 bin kişi, 2001 yılında Makedonya'dan yaklaşık 10 bin kişi ve 2003'te ABD'nin Irak işgali sonrası Irak'tan yaklaşık 350 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). 1922'den 1997'e dek Türkiye'ye 1.7 milyondan fazla insanın göç ettiği belirtilmektedir (Kirişçi, 2004: 2). Bu noktada Türkiye'nin 2000'lerle birlikte hızlı bir şekilde göç veren bir ülkeden göç alan bir ülkeye dönüştüğü gözlenmektedir. Türkiye'nin yoğun bir göç akışına sahip olması hem son yıllardaki gelişimiyle hem de transit bir ülke olmasıyla yakından ilintilidir.

Türkiye'nin son yıllarda ne kadar yoğun bir göç akışına sahip olduğunu, 2001 ve 2010 yılında ülkeye giriş ve çıkış yapan yabancı ve Türklerin verilerine bakarak söylemek mümkündür. 2001 yılında Türkiye'ye 12 milyondan fazla yabancı gelirken 2010 yılında bu sayı 32 milyondan fazla olmuştur. Yine 2001 yılında 12.4 milyon yabancı Türkiye'den çıkış yaparken 2010 yılında 32 milyon 800 binden fazla yabancı Türkiye'den çıkış yapmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 7).

2011'de başlayan ve hala devam etmekte olan Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye'de ve dünyada yeni bir büyük göç dalgası yaşanmaktadır. Nisan 2016 BM raporlarına göre 5 milyona yakın Suriyeli savaş nedeniyle başka bölgelere göç etmiştir. En fazla Suriyeli mülteciyi (yaklaşık 3 milyon) Türkiye kabul etmiştir. Türkiye'nin ardından 1 milyon 50 binlik mülteciyle Lübnan ve 650 bin ile mülteciyle Ürdün ve diğer ülkeler gelmektedir (Haber Sitesi, Stratejik Ortak).

Türkiye uzun yıllar boyunca gelişmiş ve programlı bir göç politikası ve yönetimi izlememiştir (Kara, 2015: 135). Geliştirilen politikalar üretildiği dönemin sorunlarını karşılayacak şekilde geliştirilmiş ve uzun vadeli bir göç politikası yönetimine gidilmemiştir. 1950'lerden itibaren beş yıllık kalkınma planları içerisinde

göç akışları teşvik edilmeye ve düzenlenmeye çalışılmıştır. Türkiye'de ilk göç politikalarının kalkınma planları içerisinde düzenlenmesi oldukça önemli bir akılsallığa işaret etmektedir. Kalkınma ve göç bir arada ele alınarak göçün ekonomik boyutu vurgulanmış ve göç politikalarında bu ekonomik çıkarlar göz önünde bulundurulmuştur (Kara, 2015: 139).

1980 sonrasındaki kalkınma planlarında ise özellikle liberal bir yönetimsellikle göçü ele alan bakış açısı göze çarpmaktadır. 1995 yılında kabul edilen Yedinci Beş Yıllık kalkınma planında göçmenlerle ilgili istatistiki kayıt, iktisadi ve sosyal politikaların geliştirilmesi ve iş gücü piyasasının bu göçmenleri nasıl istihdam edeceği ele alınmıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında göç başlığı bulunmazken, 2007-2013 yıllarındaki politikaları hedefleyen Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında göçle ilgili önemli hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda 2008 yılında Göç ve İltica Bürosu oluşturulmuştur. Göç ve İltica Bürosuyla göçmenlere yönelik hukuki düzenlemeler ve göçmenlerle ilgili politikalarda koordinasyon sağlanmaya çalışılmıştır (Kara, 2015: 143).

Türkiye, ABD'nin Irak ve Afganistan müdahaleleri sonrasında ortaya çıkan siyasi belirsizlikten kaçanların, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerdeki yoksulluk ve siyasi baskılardan uzaklaşmak isteyenlerin, İran'daki baskıcı rejimden dolayı göç etmek isteyenlerin ve Sovyetlerin dağılması sonrası Doğu Avrupa'da ortaya çıkan büyük işsiz nüfusun hedef ülkesi haline gelmiştir. Küreselleşmeyle birlikte yükselen yeni göç dalgaları ve Türkiye'nin yer aldığı coğrafyadaki uzun süreli siyasi belirsizlikler ve çatışmalar Türkiye'nin yeni bir göç müktesebatı ve işleyişine olan gerekliliğini artırmıştır. Aynı zamanda hem Türkiye'nin AB adaylık süreci hem de değişen uluslararası ortam Türkiye'ye yeni bir göç sisteminin ve yönetiminin kurumsallaşmasını zorunlu kılmıştır (Akçadağ, 2012: 29). Göç politikalarını ve müktesebatını ele almadan önce bu alandaki önemli dönüm noktalarını kısaca belirtmek gereklidir. İçduygu ve Aksel Türkiye'deki göç politikaları ve uygulamalarını üç döneme ayırır. İlk dönem 1994'ten önceki bilgisizlik, 1994'ten 2001'e dek olan dönem uluslararası normlara geçiş ve 2001 sonrası dönem ise uluslararası normlara ve AB ile uyum süreci kapsamındaki dönemdir (İçduygu ve Aksel, 2012: 39). Bu bağlamda, AB müktesebatıyla uyum sürecinin hızlandırılması ve Türkiye'nin uluslararası sistemle daha güçlü bir şekilde eklemlenmesi, göçmen politikalarının

hukuki ve altyapısal gelişimini artırarak göç müktesebatı ve yönetişiminin uluslararası standartlarca düzenlenmesi yolunu açmıştır.

2.1.2. Türkiye'deki Göç Müktesebatı

Göçmenlerle ilgili ilk hukuki düzenleme 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunudur. Kanunun 3. maddesinde muhacirler "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır" şeklinde tanımlanmıştır. Bakanlar Kurulu böyle bir durumla karşılaştığında gelen kişilerin Türk soyu ve kültürüne bağlı olup olmadığına ve yerleşmek amacıyla gelip gelmediğine bakarak kanunda belirtilen usullere göre bu kişileri kabul etmektedir. Bu kabulü alan kişiler Türkiye'de göçmen olarak kabul edilmektedir. Bu Kanun Osmanlı Devleti'nin dağılmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer almayan Türk soyluları gözeten bir yaklaşımla hazırlanmış olduğu için küreselleşme sonrası dünyaya uygun bir yapıda değildi. Nitekim 2006 yılında 5543 sayılı yeni İskân Kanunu ile ilga edilmiştir. Ancak 5543 sayılı yeni İskân Kanunu da soydaş odaklı bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu yeni yasal düzenlemede de göçmen "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır" şeklinde tanımlanmaktadır. Kanunun bu sınırlı yapısı nedeniyle göçmenlerle ilgili düzenlemelerde Pasaport Kanunu ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu tamamlayıcı bir işlev görmektedir.

1994 Yönetmeliği olarak bilinen Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ise iltica konusundaki işlemleri düzenlemektedir. Sığınma yönetmeliğinin düzenlenmesinde 1991 yılından itibaren savaştan kaçan Iraklıların Türkiye'ye sığınması büyük rol oynamıştır. 1994 yönetmeliğiyle Türkiye'ye gelen göçmenlere uygulanacak usul, esaslar ve görevli kuruluşlar belirlenmiştir. 1994 yönetmeliği göç ve sığınma rejimini uluslararası uygulamaları gözeterek, geçerli politika ve uygulamaları evrensel normlarla uyumlu hale getirmeyi amaçlayan ilk hukuki düzenlemedir (İçduygu, 2010:

33). 1951 Cenevre Sözleşmeleri ve 1967 Protokolü esas alınarak hazırlanmıştır. 1994 Sığınma Yönetmeliği'nde, iltica kavramına ek olarak sığınma kavramı da yer almıştır. Yönetmeliğe göre Avrupa dışından gelen Cenevre Sözleşmesi hükümlerince mülteci statüsü kazanabilecek olan yabancılar sığınmacı ve Avrupa'dan gelen ve mülteci statüsü kriterlerini sağlayarak uluslararası koruma talep eden yabancılar ise mülteci olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikle sığınmacılık hakkı tanınanlar, üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar makul bir sürede Türkiye'de barınabilirler (Kara, 2015: 185). Ancak 1994 yönetmeliği mevzuattaki eksiklikleri kapsamlı bir şekilde ele alamamış ve yeni bir hukuki düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İlk uygulandığı dönemde geri göndermeme ilkesine aykırı durumlar oluşmuşsa da daha sonraki dönemde önemli göç politikalarının ve uygulamalarının izlenmesine öncülük etmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012: 40). 1994 Yönetmeliği sonrası dönemde Türkiye'nin AB ile katılım müzakereleri yürütmesiyle birlikte göç politikaları ve yönetmelikleri AB ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

Bu noktada mültecileri düzenleyen diğer temel hukuki düzenlemelere de kısaca değinmek gereklidir. Pasaport Kanunu bu hukuki düzenlemelerden birini oluşturmaktadır. 5682 sayılı Pasaport Kanunu Türkiye'ye girişleri ve çıkışları düzenlemektedir. 5683 sayılı Yabancıların Kalışları ve Seyahatlerine ilişkin Kanun ise Türkiye'deki yabancıların, çalışma ve ikamet izinleri gibi hakları ve sorumluluklarıyla birlikte sığınmacılara ilişkin kuralları da içermektedir. 2013'te kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla 5863 sayılı kanunun bazı hükümleri iptal edilmiştir. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunuyla vatandaşlık düzenlenmektedir. Bu kanunda yabancı kavramı tanınmakta ve hangi şartlar altında Türk vatandaşı olabilecekleri belirtilmektedir.

Bir diğer önemli düzenleme ise 2003 yılında kabul edilen 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanundur. Bu kanunla pek çok yönetmelik ve kanun hükmünde kararname düzenlenerek yabancıların çalışmasıyla ilgili tek bir mevzuat oluşturulmuştur. Kanunun düzenlenmesinde yabancıların yoğun olarak Türkiye'ye gelmeleri ve çalışmaları etkili olmuştur (İçduygu, 2010: 34). Bu kanunla birlikte yasadışı yabancı işçilerin çalıştırılması sınırlandırılarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Özellikle ev işleri, eğlence ve tekstil sektöründe kayıt dışı çalışan yabancıların düzenlenmesi öngörülmüştür. Ancak kanun yabancı göçmenlerin belirli bir yasallık içerisinde çalışmalarını sağlamaktan uzaktır. Bu noktada Türkiye'deki göç

müktesebatının yabancı göçmen işçilerin ve mültecilerin çalışmasına elverişli olmadığı belirtilmelidir (İçduygu, 2010: 34). Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanunun Uygulama Yönetmeliği de yabancıların çalışma şartlarının ayrıntılarını düzenlemektedir. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ise sığınmacıları ve vatansızları genel sağlık sigortası kapsamı içerisinde değerlendirmektedir.

Türkiye'de özellikle 2002'de iş başına gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarının ardından AB ile müzakere süreci hızlanmış ve bu bağlamda göç ve iltica konusunda da Türkiye'deki mevzuatların AB ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Göç ve uluslararası koruma, Türkiye'nin AB ile yürüttüğü 'Adalet, özgürlük ve güvenlik' başlıklı 24. fasılda önemli bir konumdadır. Bu noktada 2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı kapsamında oluşturulan İltica ve Göç Eylem Planı Başbakanlık tarafından 25 Mart 2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu planla birlikte göç ve uluslararası korumayla ilgili AB müktesebatı çerçevesinde yasal düzenleme sonucunda 2013'te 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmıştır. Kanunun amacı yabancıların Türkiye'ye girişlerini, kalışlarını ve çıkışlarını düzenlemek, uluslararası koruma statüsünün kapsamını ve uygulanmasını belirlemek ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün görevlerini, sorumluluklarını ve kuruluşunu düzenlemektir. Bu noktada Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu idari gözetim, sınır dışı etme, uluslararası koruma statüsünü ve süresini belirleme, barınma ve geri gönderme merkezlerini düzenleme gibi göçmenleri birinci dereceden ilgilendiren konuları yasal olarak biçimlendirmektir.

Kanundaki uluslararası koruma statüsüne daha yakından bakacak olursak; 61.Maddede kendi ülkelerinden zorunlu nedenlerle göç edenleri ifade eden 'mülteci' kavramı yalnızca Avrupa'dan gelenleri kapsayacak şekilde, '*1951 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku*

nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi' olarak tanımlanmıştır. Avrupa dışından gelen mültecilik şartlarını sağlayan diğer yabancılara ise 'şartlı mülteci' statüsü tanınmıştır. Mülteci ya da şartlı mülteci statüsünü sağlayamayan ancak çeşitli tehditlerden ötürü ülkesine dönemeyecek durumda olan ve geri gönderme yasağı kapsamında olan yabancılara ise 'ikincil koruma' statüsü sağlanmaktadır. Bir diğer uluslararası koruma statüsü 'geçici koruma'dır. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme bağlaşıkları çerçevesinde kitlesel şekilde ülke sınırlarına ulaşan yabancılara acil çözümler sağlamak amacıyla bireysel statü belirleme prosedürlerini izlemeden belirli haklar sağlayan pratik bir çözüm yoludur. Türkiye'ye bulunan Suriyeliler 'geçici koruma' statüsündedir.

Mültecilere hakkında öngörülen uyum, asimile edici ya da entegre edici değildir. Kanunda özellikle entegrasyon yerine uyum kelimesine vurgu yapılmaktadır. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde karşılıklı olarak birbirlerini anlamaları ve kaynaşmaları amaçlanmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de kendi resmi sitesinde yayınladığı içerikte kurumun amaçları içerisinde yabancıların ülkeye uyumunun sağlanması için Türkçe kursları ile Türkiye'ye ait temel bilgilerin yer aldığı kursları düzenlediğini ayrıca yabancıların Türkiye içerisinde sahip oldukları sosyal hakları belirten çeşitli bilgilendirme etkinleri yaptığını belirtmektedir. Belirtilen en önemli hususlarda biri yabancıların kendi kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan Türkiye'ye uyumlarının sağlanmasıdır. Bu noktada, Türkiye halkının da yabancılara karşı bu uyum sürecinde onlara destek olacak ortamı sağlaması için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye'deki farkındalık seviyesini yükseltecek zemini sağlamayı amaçladığını belirtmektedir.

2.1.3. Türkiye'deki Göçmen Verileri

Daha önce belirtildiği gibi Türkiye coğrafi konumu, teknolojik gelişimi, tarihsel kültürü ve siyasi konumu itibariyle önemli bir çekim merkezidir. 2001 yılında Türkiye'ye tüm dünyadan 12.705.483 yabancı gelirken bu sayı 2005'te 23.464.4009, 2010'da ise 32.880.885'e ulaşmıştır. Ülkeden çıkışlara baktığımızda ise; 2001'de 12.351.919, 2005'te 22.662.733, 2010'da ise 32.833.542 kişi Türkiye'den ayrılmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 11). Göçmen sayılarına baktığımızda ise 2001'de 92.400

belgesiz göçmen, 5.200 sığınma başvurusu yapmış kişi ve 161.254 ikamet izni verilmiş göçmen bulunurken; 2010'da 32.667 belgesiz göçmen, 9.226 sığınma başvurusu yapmış kimse, 176.944 ikamet izni verilmiş göçmen bulunmaktadır. Yine aynı dönemde 1998'den 2010 yılına gelindiğinde ise toplam 770.556 düzensiz göçmen yakalanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Düzensiz Göç İstatistikleri"). 2001 yılında düzensiz göçmen sayısı 90.000 civarında iken, 2005'te rakam 60.000'lere gerilemiştir. 2010 yılında ise Türkiye'deki düzensiz göçmen sayısının yaklaşık 32.000 olduğu belirtilmektedir. Özellikle 2001 yılından sonra Türkiye'nin göç konusunda attığı idari ve hukuki adımlar Türkiye'de sistemli ve düzenli bir göç rejiminin oluşmasına öncülük etmiş ve bu da göçmenlerin daha düzenli ve planlı bir şekilde kayıt edilmesine ve göçmenlere yönelik politikaların daha etkin ve daha popüler olmasına imkân tanımıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 12-21).

Türkiye'de farklı göçmen kategorileri bulunmakta özellikle yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere düzensiz göçlerin daha yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Düzensiz göç genel olarak ülke sınırları içerisinde olmalarına hukuken izin verilmeyenleri belirtmektedir. Üç önemli grubu içermektedir. İlki bir ülkeye geçmek için Türkiye üzerinden geçiş yapmaya çalışan transit göçmenler, ikincisi hukuki olarak izin almadan Türkiye'de çalışan yabancılar ve üçüncüsü de hukuki olarak izin almadan ülkeye giriş yapanlardır. 2000-2010 arasında Türkiye'de yakalanan yaklaşık 700 bin düzensiz göçmenin yüzde 68'i transit göç için Türkiye'ye geldiğini ifade etmiştir. Bu dönemde en çok göçmen gönderen beş ülke Irak, Pakistan, Afganistan, İran ve Bangladeş'tir.

Tablo 1: Türkiye'ye en çok düzensiz göçmen gönderen ilk beş ülke (2000-2010)

DÜZENSİZ GÖÇMENLER		ÇALIŞMA AMAÇLI DÜZENSİZ GÖÇMENLER	
IRAK	93 862	MOLDOVA	50 288
PAKİSTAN	65 604	GÜRCİSTAN	25 310
AFGANİSTAN	58 436	ROMANYA	20 814
İRAN	22 132	RUSYA	19 943
BANGLADEŞ	17 409	UKRAYNA	19 487

Kaynak: İçduygu ve Aksel, Türkiye'de Düzensiz Göç, UGÖ, 2012: 23.

Çalışma amaçlı düzensiz göçmenlerde ise eski Sovyetler Birliği ülkeleri göze çarpmaktadır. En çok göçmen gönderen beş ülke Moldova, Gürcistan, Romanya, Rusya ve Ukrayna'dır. Özellikle Türkiye-Yunanistan kara ve deniz sınırı transit göçmenler için oldukça önemli bir koridor haline gelmiştir. Genelkurmay Başkanlığı verilerine göre 2006-2011 yılları arasında yakalanan düzensiz göçmenlerin yüzde 40'ı Yunanistan koridoruyla Avrupa'ya geçmeye çalışanlardır (İçduygu ve Aksel, 2012: 24-25). Bu durum Türkiye-Yunanistan sınırının önemini artırmaktadır. AB bünyesinde bulunan Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı (The European Agency for The Management of Operational Cooperation at The External Borders of The Member States of The European Union-FRONTEX) örgütü de çalışmalarını Türkiye-Yunanistan sınırı üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Türkiye'deki göçmen verilerine bakıldığında yaklaşık son 20 yıldır -Suriye krizine kadar- düzensiz göçmen istatistiklerinden hem de verilen ikamet izinleri istatistiklerinden de anlaşıldığı üzere Iraklıların yoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2: 2014 Yılında Türkiye'de Yabancılara Verilen İkamet İzinleri

S.Nu.	Ülke	Toplam
1	IRAK	38.742
2	SURİYE	31.715
3	AFGANİSTAN	29.775
4	AZERBAYCAN	26.955
5	İRAN	18.856
6	RUSYA	18.430
7	TÜRKMENİSTAN	16.019
8	ALMANYA	14.842
9	İNGİLTERE	13.201
10	GÜRCİSTAN	13.120
11	DİĞER	158.149

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "İkamet İzinleri İstatistikleri", (24.08.2016).

Sığınmacı verilerine bakıldığında da benzer bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Daha önce belirtilen Türkiye'de mülteci statüsü yalnızca Avrupa'dan gelenleri içermektedir. Avrupa dışından gelen, mültecilik şartlarını sağlayan diğer yabancılara ise 'şartlı mülteci' statüsü tanınırken; mülteci ya da şartlı mülteci statüsünü sağlayamayan ancak çeşitli tehditlerden ötürü ülkesine dönemeyecek durumda olan ve geri gönderme yasağı kapsamında olan yabancılara ise 'ikincil koruma' statüsü sağlanmaktadır. Türkiye'de çoğunluğunu Iraklı ve İranlıların oluşturduğu sığınmacılar Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre 'şartlı mülteci' olarak kabul edilmektedir. 1995-2010 arasında 70 bin sığınma başvurusunda bulunulmuş bunların yüzde 47'si İranlılardan, yüzde 40'ı Iraklılardan oluşmaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012:28). Temmuz 2016 itibariyle BMMYK verilerine göre Türkiye'de 124.298 Iraklı sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır. Iraklıların ardından Afganlar ve İranlılar gelmektedir.

Tablo 3: 31 Temmuz 2016 itibariyle Türkiye'deki kayıtlı mülteci ve sığınmacılar

S.Nu.	Ülke	Mülteci ve sığınmacı sayısı
1	Irak	124.298
2	Afganistan	110.764
3	İran	27.594
4	Somali	3.918
5	Diğerleri	8.129
	Toplam	**274.703**

Kaynak: BMMYK Türkiye Ofisi, "Türkiye İstatistikleri", http://www.unhcr.org.tr/?page=12, (24.08.2016).

Bu veriler Türkiye'de Iraklılar hakkında çalışmanın gerekliliğini gösterir niteliktedir. Ancak Türkiye'deki Iraklılar üzerine yapılmış akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu durum alandaki akademik çalışmaların eksikliğini gösterir niteliktedir.

2.1.4. Türkiye ve AB'de Göç Politikaları

Türkiye AB ilişkileri Türkiye'nin göçle ilgili kurumsallaşmasını ve sivilleşmesini derinden etkilemiştir. Bu bağlamda AB'nin göçle ilgili müktesebatına da kısaca değinmek gereklidir. Avrupa'da, özellikle Soğuk Savaş sonrasında devletler mülteci politikalarında sınır denetimlerine ve geri gönderme mekanizmalarına ağırlık vermişler bu durum neticesinde yeni bir yönetim şekli ortaya çıkmıştır. Devletler artan mülteci ve sığınmacı nüfusu karşısında kendi ülkelerindeki düzen ve istikrarın önemini vurgulamaya başlamışlardır (Mertus, 1998: 328). AB, Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göç akışlarını düzenleyip yönetebilmek için sığınmacı ve mültecilere yeni sınır denetim, ülkeye giriş ve vize uygulamaları başlamıştır. Bu bağlamda mültecilerin yönetilmesi için ortak göç ve sığınma politikalarının oluşturulmasıyla Doğu Avrupa'da komünist rejimlerinin çöküş döneminin aynı olması tesadüf değildir

(Lavenex, 1999: 1). Bu dönemde liberal sığınma politikalarından kısıtlayıcı ve denetleyici politikalara geçiş yaşanmıştır. Örneğin 1990 yılında yapılan Dublin Konvansiyonuyla aynı anda birden fazla ülkeye sığınma başvurusu yapılmasının engellenmesi amacıyla sığınmacının ilk giriş yaptığı ülkenin sığınmacı değerlendirilmesi yapması kararı alınmıştır (Lavenex, 1999: 50). 1992 yılındaki Londra Çözümüyle ise güvenli üçüncü ülke ve geri kabul anlaşmaları kavramları AB sığınma hukukunun bir parçası haline gelmiştir (Lavenex, 1999: 51). AB bünyesinde kurulan FRONTEX örgütüyle AB sınırlarında göçmenlere karşı yeni bir yönetim mekanizması geliştirilmiştir. 2004 yılında kurulan örgüt, AB'nin dış sınırlarının güvenliğinden sorumludur (İçduygu ve Aksel, 2012: 31). Ancak izlediği politikalar ve uygulamalarına bakacak olursak özellikle AB'ye karşı olan göç akışlarını durdurmak için oluşturulmuş bir örgüttür.

Bauman'a göre lümpen alt sınıflar, hiçbir sınıfa ait olamayanlar ve topluma eklemlenemeyen kitleler artık nüfusu oluşturmaktadır (Bauman, 2013). Özellikle göçmenler bu artık nüfusu oluşturan kitlelerdir. FRONTEX de bu artık nüfusa karşı bir kontrol teknolojisi işlevi görmektedir (Koca, 2014: 60). Ayrıca sınırların giderek daha sıkı kontrol mekanizmalarıyla denetlenerek dışlayıcı politikaların izlenmesi giderek daha çok insanın sınırı geçmeye çalışırken hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. 2015 yılında 3.440, 2014 yılında ise 2.000 civarında göçmenin göç yolunda hayatını kaybettiği ya da kaybolduğu belirtilmektedir (İçduygu, 2015: 26).

Öte yandan FRONTEX'in operasyonlarına, yeni denetim teknolojilerine, göçmenlere karşı duvarların inşa edilip polis ve askerin sınır denetimi için görevlendirilmelerine rağmen kaçak olarak AB'ye girenlerin sayısı sürekli olarak artmaktadır. FRONTEX verilerine göre 2015 Ocak-Eylül arasında 710.000 kaçak göçmen AB ülkelerine yasa dışı yoldan giriş yapmıştır. Bu noktada göçmenlere karşı uygulanan sınırlayıcı ve kısıtlayıcı uygulamalar göçmenleri insan kaçakçılığına itmektedir (İçduygu, 2015: 29). Sınırlayıcı ve kısıtlayıcı uygulamalar hem göç akışlarının tam olarak önüne geçememekte hem de göç yolunda binlerce göçmeni ölüme itmektedir. Ayrıca göçmenler bir yönetim mekanizmasının nesnesi haline gelmektedirler. Öte yandan göçmenlerin direkt olarak varlıkları üzerine uygulanan politikalar da Foucault'nun disipline edici iktidar tarzında belirttiği beden politikalarının vücut bulmuş halini yansıtmaktadır.

Göçe yönelik izlenen politikalarda AB içerisindeki insan haklarını savunan bürokrat ve akademisyenlerin dahi suç, işsizlik, terör ve kültürel tehdit gibi güvenlikleştirici söylemleri kullanmaları yönetimsel aklın mantığını göstermektedir. Göçün güvenlikleştirilmesi özellikle popülist hükümetler için bir iç siyaset malzemesi olarak kullanılmaktadır. Göçmen karşıtı söylemler dışlayıcı ve ırkçı politikaları meşru kılmaktadır. AB içerisinde sıkça dile getirilen çoğulculuk anlayışına tezat bir şekilde devletin bekası, yaşamsal tehdit ve kültürel yozlaşma gibi söylemler kullanılarak göçmenler öteki olarak resmedilmekte ve olağanüstü yöntemlere tabi tutulmaktadır (Huysmans, 2006). AB'nin anlaşmalarla ve yapılageliş hukukuyla bağlı olduğu göçmenlere karşı izlediği politikalar mevcut durumunda dahi oldukça ayrıştırıcı ve biyopolitik önlemler içeren bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Suriye krizinden sonra göçmenlere karşı uyguladığı politikalar AB'nin biyopolitik aklını gün yüzüne çıkartmıştır. Sayısal veriler ve pek çok spesifik örnekte bu durumu kanıtlar niteliktedir. 1993'ten 2014'e dek AB'ye ulaşmaya çalışan 28 bin göçmen yollarda hayatını kaybetmiştir. 2008'de İtalya Agrigento'da boğulmak üzere olan göçmenleri kurtaran balıkçının teknesine el konmuş ve balıkçı da hapse atılmıştır. Bu noktada AB için biyopolitika göçmenlerin neden olduğu istikrar bozucu etkileri kontrol eden ve yöneten bir güvenlik mekanizmasıdır. Başka bir ifadeyle liberal güvenlik akılsallığı içerisinde göçmenler feda-edilebilen nüfusu karşılamaktadır. AB içerisinde FRONTEX'le birlikte Avrupa Polis Teşkilatı (The European Police Office-EUROPOL), Avrupa Parmak İzi Sistemleri (European Dactyloscopy-EURODAC) gibi kurumlar, biyometrik kartlar, kızılötesi sınır gözetim teknolojileri ve kültüralist entegrasyon politikaları da biyopolitik aklı kurumsallaştıran mekanizmalardır.

AB tam olarak göçmenlere karşı nasıl bir politika izleyeceğine dair ortak bir tutum geliştirememiştir. Her ülkenin göç politikası ve göçmenlere yaklaşımı önemli farklılıklar içermektedir. Özellikle son olarak birliğe dahil olan Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler diğer Avrupa ülkelerine nazaran gelişmişlik endeksleri daha düşük ve işsizlik oranlarının daha yüksek olduğu ülkelerden AB'deki diğer gelişmiş ülkelere doğru önemli göç akışları yaşanmaktadır. AB, kendi içerisindeki bu akışları dahi tam olarak hazmedememiş ve göçmenlere yönelik sıfır tolerans söyleminin güç kazanmasına neden olmuştur. Örneğin AB içerisinde en kalabalık üçüncü ülke ve aynı zamanda 4 milyondan fazla düzenli göçmeni barındırarak önemli bir göçmen ülkesi olan İtalya, göçmenlere yönelik kota uygulamaktadır. Ülkeye giriş kotası her yıl devlet

yetkililerin işsizlik ve pazar durumuna göre yeniden düzenlenmektedir. 2007 yılında 190.000 olarak belirlenen kotaya 750.000 başvuru alınmış ve bu politikaların yetersizliği dile getirilmiştir. Daha sonraki yıllarda İtalya'da tırmanan siyasi gerilimle birlikte göçmenlere yönelik politikalar da sertleşmiş, göçmenlere yönelik zorla geri döndürülme politikaları izlenmeye başlanmıştır. İtalya bu geri kabul uygulamasını AB'ye de düzensiz göçmenlere karşı uygulanabilecek bir model olarak önermiştir (Marcano, 2012: 149-153).

AB içerisinde göçmenlere yönelik diğer düzenlemelerde İtalya örneğinden çok farklı değildir. Örneğin Dublin düzenlemesi göçmenlerin ilk giriş yaptıkları ülkede parmak izleriyle kayıtlarının alınmasını ve sığınma başvurularında girdikleri tespit edilen ilk AB ülkesinin sorumlu tutulmasını öngörmektedir. Bu uygulamanın asıl amacı göçmenlerin gelişmiş ülkelere girişlerini engellemek ve göçmenleri görece daha az gelişmiş olan doğu ülkelerinde tutmaya çalışmaktır. Ayrıca pek çok AB üyesi ülke göçmenlere yönelik politikalarında insan hakları temelli bir yaklaşım göstermemektedir. AB üyesi olan ülkelerden özellikle Yunanistan ve Bulgaristan, Türkiye üzerinden kaçak olarak giriş yapan göçmenlere karşı, iltica prosedürlerini ve yapılageliş hukukunu dikkate almadan Türkiye'ye doğru geri itme (*push back)* uygulamasına gitmektedirler. Üstelik bunu gerçekleştiren kolluk güçleri defalarca kez raporlanmasına ve tespit edilmesine rağmen devletleri tarafından haklarında herhangi işlem başlatılmamıştır. Bu durum da kolluk güçlerinin bu uygulamalarının bir devlet politikası olarak uyguladıklarını düşünülmesine neden olmaktadır (Kılıç, 2014: 431).

Bu noktada Türkiye'nin göç politikalarının AB içerisinde çok önemli yansımaları olduğunu belirtmek gereklidir. Türkiye ile AB arasında göçle ilgili özellikle kaçak göçmenlere içkin konular önemli siyasal yansımalara neden olmaktadır (İçduygu, 2015: 27). AB ile Türkiye arasında göçmenlere ilişkin müzakerelerde sık sık AB'ye girişlerin engellenmesi için daha sert önlemler alınması gerektiği dile getirilmektedir. AB hem bünyesindeki yabancılarla nasıl baş edeceğini hem de sınırlarındaki mültecilerden nasıl kurtulacağını hesaplarken, Türkiye'ye de bu konularda önemli siyasal kozlar teklif etmektedir. AB'deki göçmenlerin Türkiye'ye gönderilmesi için AB, Türkiye'ye 'güvenli menşe ülke' statüsü vermeyi tartışmaktadır. 'Güvenli menşe ülke' uluslararası iltica hukukunda önemli bir statüdür. Cenevre Sözleşmesine çekincesiz bir şekilde taraf olan ve kendi ülkesinde mülteci yaratmayacak koşullara sahip olan ülkeyi ifade etmektedir (Perruchoud ve Redpath,

2013: 41). Türkiye'nin güvenli menşe ülke olarak kabul edilmesi Türkiye'nin AB'ye üye olması için gereken Kopenhag kriterlerini sağlayabildiğini gösterebilecek ölçüde önemli bir adımdır (Bilgen, 2015: 13). Bunun yanında AB-Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması Türkiye'ye önemli maliyetler yükleyebilir. Anlaşma kapsamında AB'de yakalanan kayıt dışı göçmenler son olarak Türkiye'den geçiş yaparak AB'ye varmışlarsa bu göçmenler Türkiye'ye gönderilecektir (http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160318_ab_turkiye_anlasma_sonuc).
Bu süreçte pek çok hak ihlalinin oluşabileceği ve Türkiye için yeni güçlüklerin doğabileceği söylenebilir (İçduygu, 2015: 31).

2.1.5. Göç Konusunda Türkiye'deki Kurumsal Yapı

Türkiye'de özellikle 2001 sonrasında göçle ilgili kurumsallaşma çabalarının hız kazandığı görülmektedir. 2001 öncesinde göçle ilgili düzenlemeler genel olarak İçişleri Bakanlığı Emniyet Müdürlüğü aracılığıyla gerçekleşirken, 2001 sonrası hem kalkınma planlarında hem de AB ile ilgili raporlarda Türkiye'nin göç konusunda sivil ve daha organize bir kurumsallaşmaya gideceği belirtilmiştir. Bu noktada 2005 yılında İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı yürürlüğe girmiş ve sivil bir göç kurumunun oluşturulmasına yönelik yasal süreç başlamıştır. Kurumsal yapının inşasını hızlandırmak için 2008 yılında İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurulmuştur. Bu kurumla birlikte süreç hızlandırılmış ve dünyadaki benzer kurumlar incelenmiş; Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları gözetilerek bir taslak oluşturulmuştur. Nitekim BMMYK ve Uluslararası Göç Örgütü başta olmak üzere diğer sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası örgütlerin desteğiyle Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla birlikte 11 Nisan 2013 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurumun amacı göç konusunda daha efektif, şeffaf ve pek çok bileşeniyle işbirliği içerisinde göç yönetiminin sağlanması olarak belirtilmiştir. Kurumun insan odaklı bir yaklaşımı temel alacağı belirtilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İnternet İçeriği).

2.1.5.1. Uluslararası Örgütler

Küreselleşmeye birlikte uluslararası işbirliği pek çok alanda karşılıklı bağımlılıkla hem zorunlu bir hale gelmiş hem de devlet açısından pek çok fayda sağlayan bir duruma dönüşmüştür (Heywood, 2014: 543). Devletlerin tek başlarına çözemediği sınıraşan-küresel sorunlarda uluslararası kuruluşlar önemli işlevler görmektedir. Uluslararası örgütlerin çok devletli ve esnek yapısı devletlerarası koordinasyonun sağlanmasından ortak bir kamuoyu oluşturarak güçlü bir toplumsal farkındalık yaratılmasına kadar önemli yararlar sağlamaktadır.

Uluslararası örgütler, yasadışı göçün denetim altına alınmasından ülkelerarası bilgi akışının sağlanmasına, sivil toplum örgütlerine öncülük etmeden ülkedeki yeni kurumlar için danışmanlık yapmaya kadar pek çok alanda aktif rol oynamaktadır. Göç konusunda öne çıkan uluslararası örgütler; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü'dür. Ayrıca Birleşmiş Milletler bünyesindeki diğer örgütler de zaman zaman göçle ilgili tamamlayıcı misyonlar üstlenmektedirler (Kara, 2015: 301). BM, Soğuk Savaş sonrasındaki mülteci krizlerinde yerinde müdahale ve güvenli bölgeler oluşturma gibi politikalarla krizi çevreleme ve sınırlama yoluna gitmiştir (Mertus, 1998: 339-340). Irak, Somali, Bosna-Hersek ve Ruanda'da güvenli bölgeler oluşturulurken Arnavutluk, Irak, Liberya ve Yugoslavya'daki mülteci krizleri askeri müdahaleyi de içermiştir (Mertus, 1998: 333).

Öte yandan mülteci rejiminin daha etkin olmasına yönelik etkililik-verimlilik tartışmaları da başlamıştır. İngiltere ve Hollanda'nın mültecilere kaynak ülkede korumaya yönelik politikaları BMMYK'nın 2001 tarihli 'Sözleşme Artı' girişimini de etkilemiştir (Betts, 2006: 148-149). Bu yaklaşım mültecileri kaynak ülkede tutmayı ya da kaynak ülkeye yönlendirmeyi ve mülteciler için mali destek olmayı öngörmektedir. Türkiye ile AB arasında 2016 yılında imzalanan Geri Kabul Anlaşması bu bakış açısını yansıtmaktadır.

2.1.5.1.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Mültecilerin yoğunlaştığı bölgelerde BMMYK sivil toplumun gelişimi, demokratik yönetişim ve çatışmanın önlenmesi konularında öncü roller üstlenmeye çalışmaktadır (Barnett, 2002: 251). BMMYK, devletlerin göç konusunda izlediği politikalarda mülteci haklarını savunmakta ve mültecilerin haklarını temel alan bir rejimin oluşması için çaba harcamaktadır. BMMYK, Türkiye'de 1960 yılından beri görev yapmaktadır. Özellikle Türkiye'nin mülteciler konusunda coğrafi kısıt koymasından kaynaklanan sorunlarda ve mültecilerin güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilmesi konularında hizmet vermektedir (Kara, 2015: 301). BMMYK'nin temel görevi devletler tarafından mültecilik statüsü kazanmış kişileri üçüncü ülkelere yerleştirmektir. BMMYK, Türkiye'deki hukuki boşluk nedeniyle uzun süre mültecilik statüsü de vermesine rağmen; hukuki olarak mültecilik statüsü verme yetkisi yoktur. Mültecilik statüsünü ancak devletlerin yetkili kurumları verebilir. Türkiye'de de mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ya da geçici koruma statüsünü ancak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verebilmektedir.

BMMYK çeşitli sivil toplum örgütlerinin kurulmasına, amaçlarının ve ilkelerinin düzenlenmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye'de de Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, BMMYK'nin öncüllüğünde 1995 yılında kurulmuştur. Aynı zamanda BMMYK 1998 yılından itibaren Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi Başkanlığı personeline eğitim seminerleri düzenlemeye başlamıştır (Ihlamur-Öner, 2014: 586). Türkiye'de mülteci hakları platformunun oluşmasında BMMYK önemli bir işlev görmüştür.

Günümüzdeki mülteci rejimi uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devletlerin çıkarları ve topraksal egemenliği ile mülteci hakları ve uluslararası sorumluluk arasına sıkışmış durumdadır (Barnett, 2002: 258). Devlet merkezli bakış açısı mültecilerin sahip oldukları temel insan hakları ilkelerinin ihlallerine neden olabilmektedir. BMMYK, sivil toplum örgütleri ve uluslararası örgütler işbirliğine giderek mültecileri merkeze alan bir rejim geliştirmelidir (Barnett, 2002: 262).

2.1.5.1.2. Uluslararası Göç Örgütü

Göçmenler konusunda Türkiye'nin işbirliğinde bulunduğu bir diğer uluslararası örgüt Uluslararası Göç Örgütü'dür. Örgüt amacını ulaşım imkânı olmayan mültecilerin ulaşım ihtiyaçlarını sağlamak, uluslararası göçle ilgili anlaşmaları dünya ölçeğinde düzenlemek, devletlerin rızası ile göçmenlerin göç ettikleri ülkeye uyumunu, iş bulmalarını ve temel ihtiyaçlarını sağlama, danışmanlık hizmetleri sunma, uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak geri dönüş hizmetlerini sağlama olarak belirlemiştir. Örgüt bu amaçları gerçekleştirirken ilgili devletin yasalarına uyacağını taahhüt etmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, İnternet Sitesi, Türkiye Başlığı). Uluslararası Göç Örgütünün BM bünyesinde yer almaması uluslararası toplum içerisindeki otoritesini zayıflatmaktadır. Bu noktada örgütün yasal bir statü kazanması için BM bünyesine alınması örgütle ilgili tartışılan başlıklardan biridir (Kara, 2015: 307). Uluslararası Göç Örgütü Türkiye'de 1991 yılında bürosunu açmış ve 1994 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye örgüte 2004 yılında üye olmuştur (Uluslararası Göç Örgütü, İnternet Sitesi, Türkiye Başlığı).

Uluslararası Göç Örgütü Türkiye'de mültecilerin üçüncü güvenli ülkelere yerleştirilmesi, gönüllü geri dönüş ve işgücü göçü gibi konularda çeşitli programlar izlemektedir. 1991 yılında başlatılan, Irak ve İranlı mültecileri Batı ülkelerine yerleştirmeyi amaçlayan program, 42 binden fazla mülteciyi güvenli üçüncü ülkelere yerleştirmiştir (Uluslararası Göç Örgütü, İnternet Sitesi, BM Sistemi Başlığı). Uluslararası Göç Örgütü aynı zamanda insan ticaretini önlemeye, gönüllü geri dönüş işlemlerine ve sınır yönetimine yönelik çeşitli projeleri Türkiye ile işbirliği içerisinde yürütmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012: 58).

2.1.5.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü

Uluslararası Çalışma Örgütü göçmenlerle ilgili olarak özellikle kaçak işçilerle ilgili çalışmalar yapmaktadır. Özellikle Türkiye'de kayıt dışı şekilde çalışan yabancılara dönük çalışmalarda sosyal etkileşimin önemi vurgulanmıştır. Böylece yasa dışı şekilde Türkiye'de çalışan göçmenlerin sorunlarını azaltacak faaliyetlerde bulunmayı hedeflemektedir. Çalışmaların amacı Türkiye'de kaçak şekilde çalışan

yabancı işçilerin sayısını olabildiğince düşürmek, yabancı işçilerden dolayı oluşan haksız rekabetin önüne geçmek ve yabancı kaçak işçilerin yerine yerli nüfusun istihdam edilmesini sağlamaktır. Yabancı kaçak işçilerin engellenmesine yönelik olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevlendirilmiştir (http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/Kayit_disi_2009tr.pd)

2.1.5.2. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanunuyla, göçe ilişkin politikaların uygulanması, kurumlararası koordinasyonun sağlanması, uluslararası koruma statülerinin belirlenmesi, yabancılara yönelik disiplin ve denetim uygulamalarının düzenlenmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Kurumun sivil yapılanması ön plana çıkmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ndeki en aktif ve işlevsel yapı Göç Politikaları Kuruludur. Kurulun başkanlığını İçişleri Bakanı yaparken diğer üyeleri de Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Milli Eğitim, Sağlık, Ulaştırma Bakanlıkları müsteşarları ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Başkanı oluşturmaktadır. Kurulun gündeme göre çeşitli akademisyenler, uluslararası örgüt temsilcileri ve ilgili bakanlıkların görevlileri de kurula davet edilmektedir (http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye-ve-goc_363_382_1445_icerik). Aynı zamanda kurumda konularına göre çeşitli daire başkanlıkları da kurulmuştur. Ayrıca kurum bünyesinde, Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu ve Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu gibi sürekli komisyon ve kurullar bulunmaktadır.

2.1.5.3. Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri ve Göç

Günümüzde sivil toplum örgütleri kamusal bilincin oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Hükümetleri ve toplumu yapılan yanlış uygulamalar ve söylemler karşısında uyararak kamusal vicdanın oluşumunu sağlamaktadır. Özellikle demokratik toplumlarda sivil toplum örgütleri ortaya koydukları aktivasyon, farkındalık ve eylemlerle toplumları derinden etkileyebilmektedirler (Heywood, 2013: 32). Türkiye'de de sivil toplum örgütleri göç konusunda aktif bir şekilde çalışmaktadırlar. Özellikle akademisyenlerin, aktivistlerin ve insan hakları savunucularının yer aldığı bu örgütlerde güçlü bir bilinç ve farkındalık oluşmaktadır. Özellikle 2000'lerin ardından pek çok sivil toplum örgütü kurulmuş olsa da; Türkiye ölçeğinde daha fazla şube ve bağımsız örgüte ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARI AÇISINDAN IRAKLI MÜLTECİLER

Bu bölümde Türkiye'deki göç politikaları ve bunların yansımalarına daha yakından bakabilmek için örneklem olarak seçilen Iraklı mültecilerle ve çeşitli göç uzmanlarıyla yapılan mülakatlar ve bunların analizleri yer almaktadır. Mülakatlardan önce Türkiye'deki Iraklıların tarihi ve literatürde Iraklılarla ilgili yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Türkiye'de geçici koruma statüsünde üç milyondan fazla Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Aynı zamanda Iraklı, Afganlı, İranlı ve Somalili ve diğer uluslara mensup sığınmacı ve mültecilerle birlikte Türkiye'de mülteci sayısı üç buçuk milyona yaklaşmıştır. Türkiye'nin sığınmacılar tarafından önemli bir üs olarak görülmesinin belki de en önemli nedeni Türkiye'de şartlı mültecilik statüsünü kazananların önemli bir kısmının Kanada, ABD ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelere yerleştirilmeleridir. Bu noktada Türkiye yeniden yerleştirme programlarıyla dünyada sığınmacılar için önemli bir çekim merkezidir (Biehl, 2008). Türkiye'de dört temel uluslararası koruma rejimi olduğunu hatırlatmak gerekir. Bunlar; 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki hükümleri sağlayan Avrupa'dan gelen yabancılar için mültecilik, Avrupa dışından gelen ve sözleşmeye göre mültecilik statüsünü elde edebilecek olanlar için şartlı mültecilik, şartlı mülteci statüsünü kazanamayan ancak geri göndermeme ilkesinden dolayı belirli bir süre Türkiye'de kalabilecek olanlara ikincil koruma ve kitlesel şekilde Türkiye'ye gelen ve korunma talep edenlerin kazandığı geçici koruma statüsüdür. Türkiye'deki şartlı mülteciler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından uydu kentlere yerleştirilmektedir. Göç İdaresi tarafından belirlenen bu uydu kentler güvenlik ve düzen açısından sorun teşkil etmeyen kentsel alanlar olarak belirtilmektedir. Sığınmacılar bu şehirlerden ancak özel izin alarak çıkabilmekte ve düzenli olarak o şehirde bulunduklarını belirtmek adına imza atmak zorundadırlar. Bu noktada bu uygulamaların biyopolitik anlamda düzenleyici ve denetleyici bir işlev gördüklerini, mültecilerin de bu uygulamaların nesneleri haline geldiklerini belirtmek gerekir (Sert ve Yıldız, 2015: 36). Şartlı mülteciler için bir diğer önemli sorun çalışma izinlerinin olmamasıdır. Çalışma izinlerinin olmaması onları hayatlarını ikamet ettirebilmek için hem sigortasız çalışmalarına zorlamaktadır. Eğitim

konusunda ise şartlı mülteciler ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitim alma hakkına sahiptirler. Ancak mültecilere yönelik bir eğitim müfredatının olmaması bir diğer önemli sorun alanıdır. Geçici koruma altındaki Suriyeliler için ise sivil toplum örgütleri ve Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği bazı okullarda eğitim imkanı verilmektedir. Ancak şartlı mültecilerin karşılaştıkları zorluklarla onlar da karşılaşmaktadır. Üstelik eğitim veren okulların sayısı yeterli değildir. Genel olarak değerlendirecek olursak Türkiye'deki sığınmacıların en temel problemleri yasal statüdeki muğlaklık, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlı olması ve çalışmayla ilgili sorunlardır (Sert ve Yıldız, 2015: 37).

3.1. TÜRKİYE'DEKİ IRAKLI SIĞINMACILARIN TARİHİ

1990'lardan itibaren Irak kökenli sığınmacılar Türkiye'deki en önemli düzensiz göçmen gruplardan birini oluşturmaktadır (Danış, 2010: 191). 2016 Ağustos ayı itibariyle Türkiye'de kayıtlı olarak 124 binden fazla Iraklı şartlı mülteci bulunmaktadır (http://www.unhcr.org.tr/?page=12). Kayıt dışı verilerle birlikte sayının 200 binden fazla olduğu tahmin edilmektedir (http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain /opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=575137a84). Iraklı mülteciler Türkiye'ye Irak-İran Savaşı ve Körfez Savaşı'ndan sonra gelmeye başlamışlardır.

1988 yılında Irak Halepçe'de kimyasal silahların kullanılmasının sonucunda çok sayıda Iraklı yaşamını kaybetti. Savaşın sona ermesiyle Irak, askerlerini kuzeye göndermiş ve bunun üzerine Iraklı Kürtler de İran ve Türkiye'ye sığınmaya başlamıştır. İran sınırı kapatınca, Kürtler Türkiye sınırına yığılmıştır. Ankara hem uluslararası hem de Türk kamuoyunun baskısıyla karşı karşıya kalmıştır. PKK'lı teröristlerinde Kürt mültecilerle ülkeye sızabileceği endişesi sınırların açılmasını zorlaştırmıştır. Özal Hükümeti, 1987'deki AB'ye yaptığı tam üyelik başvurusu neticesinde Avrupa'ya insan haklarına saygılı bir imaj verebilmek ve belediye seçimlerinde Güneydoğu oylarını artırmak düşünceleriyle sınırları açmıştır. Kürt mülteciler olgusu Irak'la süren yakın ilişkilerin sona ermesine ve Irak güçlerinden boşalan bölgelere PKK'nın yerleşmesine neden olmuştur (Oran, 2012: 139).

1991-2003 arasında Irak'ta Saddam Hüseyin'in muhalifler üzerinde artan baskısı, Türkiye'ye düzensiz göçlerin devam etmesine neden olmuştur. 2003'te

ABD'nin müdahalesi sonrası Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle Irak'ta oluşan kaotik ortam daha fazla düzensiz göçmenin Türkiye'ye sığınmasına yol açmıştır (Danış, 2010: 194). Bir diğer önemli kitlesel Iraklı göçü 2014 yılında gerçekleşmiştir. Irak Şam İslam Devleti (IŞİD)'nin Musul ve Şengal'e yönelik saldırıları sonrasında Kuzey Irak'taki binlerce Iraklı Türkiye'ye sığınmıştır. Bu göçmenlerin bir kısmı Midyat ve Nusaybin'de kurulan kamplara yerleştirilirken; çoğunluğu Türkiye'nin geneline dağılmış durumdadır (Şimşek, 2015: 20).

Türkiye'de Iraklı mültecilerin karşılaştıkları sorunlar açısından mülteci gruplarını ayrı ayrı değerlendirmek gereklidir. Iraklıların çoğunluğunu Sünni Araplar oluşturmaktadır. Türkiye'deki düzensiz göçmen sayısında da Sünni Araplar dikkat çekmektedir. Göçmen ağları Iraklılar için çok değerlidir. Daha önce Türkiye'ye göç etmiş Sünni Arap Iraklılar özellikle akraba ve aidiyet ilişkileriyle Türkiye'de tutunmaya çalışırlar (Danış, 2009: 482).

Iraklı diğer önemli etnik grup olan Türkmenler açısından da Türkiye'deki mültecilik sorunlarını aşmanın en önemli yollarından biri akrabalık bağlarıdır (Danış, 2010: 204). Türkmenler Irak'taki nüfuslarını iki buçuk-üç milyon arasında olduğunu iddia etmektedirler (Sirkeci, 2005: 8). Saddam rejimi Türkmenleri Araplaştırmaya yönelik çeşitli asimile edici politikalar izlemiştir. Ancak Türkmenler kendi kimliklerinden vazgeçmemişlerdir. 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrasında Türkmenler büyük gruplar halinde göç etmişlerdir. Türkmenlerin önemli bir bölümünün Irak'ın kuzeyindeki Kürt Bölgesinde yer alması da bölge politikaları açısından önemlidir. 2004 yılında bölgedeki 6 bin Iraklı Türkmenle birebir mülakat yoluyla yapılan bir çalışmada üçte birinin ülke dışına göç ettiği bilgisine ulaşılmıştır (Sirkeci, 2005: 13).

Göçmenlerin göç etme nedenlerinin başında savaş koşulları yer alırken, mezhep farklılıklarının göç etme nedenleri içerisinde yer almadığı görülmüştür (Sirkeci, 2005: 21). Ancak 2012 sonrasında yapılan çalışmalarda özellikle IŞİD nedeniyle mezhep farklılıklarının göç etme nedenlerinden biri olduğu gözükmektedir. Yine Sirkeci'nin yaptığı çalışmada göçmenlere yöneltilen benimsenen kimliğin ne olduğu sorusuna göçmenlerin % 55'inin kendisini Türkmen, % 24'ünün Iraklı, %9'unun Kerküklü olarak yanıt verdiği görülmektedir. Aynı çalışmada göç edenlerin başlıca nedenleri ekonomik motivasyon, çatışma ve terördür (Sirkeci, 2005: 23-27). Çalışmadaki ilgi çekici sonuçlardan biri de mülakat yapılan Iraklı Türkmenlerin göç

edenlerinin %42'sinin, göç etmeyenlerinin ise % 58'inin göçe düşük bir eğilim göstermesidir. Yasadışı yollardan göç edebileceğini belirtenlerin oranı ise % 42'dir. Göç eden Iraklı Türkmenlerin % 45'inin Irak'taki akrabalarına para göndermesi bölgede göçü artıran unsurlardan birini oluşturmaktadır. Görüşülen Iraklı Türkmenlerin % 38'i Türkiye'ye, % 21'i ise Almanya'ya göç etmiştir. Göç edenlerin yüzde 72'si eğitim konusunda olumlu bir gelişme yaşamadığını belirtirken, yüzde 64'ü ise iş bulma konusunda olumlu bir gelişme yaşamadığını belirtmiştir (Sirkeci, 2005: 29-35).

Türkmenler Türkiye'de pek çok kolaylaştırıcı unsura sahip olmaktadırlar. Özellikle dernekler bütünleştirici fırsatlar sunmaktadır. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği en önemli Türkmen Derneklerinden biridir ve pek çok gerekli prosedürün hazırlanmasında ve göçmenlerin iş bulmasında yardımcı olmaktadır. 2003 ABD işgalinden sonra Ankara, Irak'taki demografik yapıda Türkmen sayısının çok azalmaması için Türkmenlere yönelik yerleşme izinlerini oldukça kısıtlamıştır (Danış, 2010: 212-213).

Bir diğer önemli grup Iraklı Keldanilerdir. Iraklı Keldaniler için Süryanilik önemli bir köprü kurucu sermayedir. Iraklı Keldaniler hem Doğu Kilisesine hem de Batı Katolikliğine mensubiyetlerinden dolayı farklı toplumsal ilişki ağlarını kullanabilmektedirler. Özellikle İstanbul'da zengin Süryani ailelerin yanında ev işlerinde çalışabilmektedirler. Diğer Iraklı göçmen grubu Kürtlerdir. Irak Kürtleri Türkiye'deki Kürtlerin etnik olarak kendi kimliklerini daha ön plana çıkarmalarına neden olmuştur. Özellikle Kürtçe dil kursları, müzik ve folklor etkinlikleriyle Kürt siyasi çevrelerinde aktif olarak yer almaktadırlar Türkiye'deki Iraklı mülteciler etnik ya da dini bağlar ile kurdukları toplumsal göçmen ağları ile toplumsal ve iktisadi sıkıntılarını gidermeye çalışmaktadır. Ancak yapısal düzenlemeleri sağlayan devlet göç politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında hala en önemli aktör olmaya devam etmektedir (Danış, 2010: 206-219).

3.1.1. Türkiye'deki Iraklı Sığınmacılara Genel Bakış

Iraklı mülteciler konusunda Türkiye akademisinde yapılan çalışmaların sayısı çok oldukça sınırlıdır. Iraklıların Türkiye geneline dağılmış olmaları da bu tür çalışmaların yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak genel olarak Türkiye'deki Iraklı mültecilerin temel sorunları aynıdır. Bu çalışmanın bir sonraki bölümünde yer alan Eskişehir'de yaşayan Iraklı 'şartlı mülteci' statüsünde olan sığınmacılarla yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar genel olarak Türkiye'deki Iraklı sığınmacıların durumunu göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye'deki Iraklı sığınmacılara ilişkin yapılan ilk çalışma 1992 yılında Irak-İran Savaşı sonrası Türkiye'ye gelen Iraklı sığınmacılara yönelik "Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye" adlı çalışmadır (Kaynak, Yinanç ve diğerleri, 1992). Muhteşem Kaynak'ın proje yöneticisi olduğu bu çalışmada, üç vali ve 6 akademisyen yer almış, bu özelliğiyle de dönemin mültecilere olan bakış açısını ve devlet aklını yansıtması açısından oldukça önemlidir. Çalışma İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün desteği ile yapılmıştır. Çalışma bölge valilerinin ve kaymakamlarının verdiği raporlar doğrultusunda kaleme alınmıştır. Bu çalışma aynı zamanda hala Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün göçle ilgili çalışmalarında en sık alıntı yaptığı eserlerden biridir. Bu noktada eser hala güncelliğini korumaktadır.

'Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye' adlı çalışmada Ağustos 1988'deki, 1990'daki ve Nisan 1991'deki üç önemli Iraklı sığınma hareketleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı Iraklı sığınmacılara Türkiye tarafından yapılan yardımları ve Türkiye'nin üstlendiği bedelleri uluslararası camiaya ve iç kamuoyuna bildirmek olarak belirtilmiştir (Kaynak, Yinanç ve diğerleri, 1992: 8). Bu bağlamda çalışma genel olarak; sığınmacıların, bölgede kurulan barınma merkezlerinin, sığınmacıların ekonomiye ve çevreye verdiği zararların, sığınmacılar için yapılan harcamaların istatistiki verilerini ortaya koymaktadır. Çalışmada sıklıkla 'sığınmacılar' yerine 'bunlar' tabiri kullanılmıştır. 'Bunlar' kavramıyla sığınmacılara yeni bir mekansallık çizilmektedir. Yine benzer sıklıkla Türkiye'nin Iraklı sığınmacıları kabul ederek çok önemli bir adım attığını ancak uluslararası kamuoyunun ve Türkiye'ye destek amaçlı yaptığı yardımların çok yetersiz olduğu dile getirilmiştir. Bu yönüyle, çalışmada bu tür söylemlerin kullanılması Foucault'nun belirttiği egemen iktidarın özneleri söylemler aracılığıyla üreterek iktidarın istediği biyopolitik öznelere dönüştürme süreçleriyle

ilgilidir (Foucault, 2007: 58). Öte yandan çalışmada sığınmacıların maruz kaldıkları zorluklara, sığınmacıların taleplerine ve acil ihtiyaçlarına ve sonraki dönemde nasıl bir yol izleyeceklerine yönelik herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak sığınmacıların Türkiye'ye büyük minnet duydukları ve Türkiye'ye sürekli olarak teşekkür ettikleri belirtilmiştir (Kaynak, Yinanç ve diğerleri, 1992: 158).

Kaynak ve diğerlerinin çalışması istatistiki veriler açısından pek çok önemli bilgi sağlasa da bazı istatistiki verilerin yorumlanmasında hatalar bulunmaktadır. Örneğin çalışmaya göre Ekim 1991 yılında Türkiye'deki 25.675 sığınmacıdan ABD, Avrupa ve Kanada'ya yerleşenlerin sayısı 1.018 kişi olmuştur. Çalışmada yerleştirilme oranı binde iki şeklinde belirtilmiştir. Oysa oran yüzde dört'tür (Kaynak, Yinanç ve diğerleri, 1992: 156). Bu ve benzer hatalar çalışmada birkaç yerde tekrarlanmaktadır. Oysa kitap çok önemli ayrıntıları dahi verilendirmiş ve verileri kaynak olarak aldığı tabloların yanlışlık barındırdığını tespit ettiği bölümlerde hatanın orijinal kaynakta sehven yapıldığını belirtecek kadar titiz davranmıştır (Kaynak, Yinanç ve diğerleri, 1992: 16). Basit bir hata olarak görülebilecek bu durum önemli bir akılsallığa işaret ediyor olabilir. Yoğun istatistiki verilerle örülü çalışma, göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları zorluklara, Türkiye'nin maruz kaldığı sıkıntılara ve sığınmacıların çevreye ne kadar zarar verdikleri üzerine odaklanmaktadır. Elde edilen veriler bir tür bilgi-iktidar ilişkisi yaratmaktadır. Kar-zarar analiziyle devletin sığınmacılar için yüklendiği maliyet elbette önemlidir ancak maliyet analizleri yalnızca istatistiki verileri değerlendirerek sığınmacıların taleplerini ve insani sorunlarını göz ardı etmek ancak neo-liberal bir akılsallık içerisindeki göçmenleri nesneleştiren biyopolitik bir bakış açısına işaret eder. 1991'e kadar gelen sığınmacıları ele alan çalışmalarda bu bakış açısı kendisini sık sık göstermektedir. Erol Özdemir (2016)'in çalışmasında da benzer bir bakış açısı bulunmaktadır. Çalışmasının başlığında yer alan 'Kriz' kelimesinin etimolojik kökenine vurgu yapan Özdemir, kavramın fırsat anlamıyla olan ilişkisine ve tehdit edici nosyonuna işaret etmektedir (Özdemir, 2016). Oysa Iraklı Sığınmacı olgusunu 'sorun' ya da 'kriz' olarak sunmak sorunludur. Iraklı sığınmacıları kriz olarak tanımlamak olaya tek taraflı bakış açısını ortaya koymaktadır. Sorun olan mülteciler değil; onların yönetimi, idaresi ve karşı karşıya kaldıkları edimlerdir. Kriz kavramı da güvenlik önlemlerini ya da neo-liberal fırsatçı uygulamaları işaret eden bir kavramdır.

3.1.2. Türkiye'deki Iraklı Sığınmacılarla Yapılan Mülakatlar

Çalışmanın bu bölümünde, Iraklı sığınmacılarla ve göç idaresi uzmanlarıyla gerçekleştirilen mülakatlar değerlendirilmeye çalışılacaktır. Mülakatlar çalışmanın bütününde yer alan post-pozitivist bakış açısına daha uygun olduğunu düşünülen yarı-yapılandırılmış mülakat yöntemiyle yapılmıştır. Bu noktada sorulan sorular her ne kadar daha önceden hazırlanmış olsa da çalışmadaki katılımcıların verdikleri cevaplara göre ilave sorular da eklenmiştir. Yarı-yapılandırılmış mülakat yöntemi veriler üzerinde daha geniş yorumlar yapabilme imkânı tanımıştır. Mülakatlar İstanbul-Eskişehir ve Ankara'da gerçekleşmiştir. Mülakat yapılan katılımcıların isteği ve yasal prosedürlerden dolayı katılımcıların gerçek isimleri ve görevleri yerine müstear isimler kullanılmıştır. Mülakatlar yazılı olarak çalışmalarda belirtilen sorunların gerçekte nasıl vücut bulduğunu ve pratikte hangi sonuçlara neden olduğunu görme imkânı sağlamıştır. Mülakatların amacı göçmenlerin Türkiye'de karşı karşıya kaldıkları zorlukları, uygulamaları ve bunlara karşı nasıl refleksler geliştirdiklerini saptamaktır. Bu noktada hem göçmenlerle hem de göç uzmanlarıyla görüşülmüştür.

Çalışmada ilk olarak Iraklı göçmenlerle görüşülmüştür ve Türkiye'deki sığınmacıların genel durumuna bir ölçek olması açısından Iraklı 'şartlı mülteci'lerle görüşülmüş olsa da göçmenleri milliyetlerine göre tanımlamak bazı sorunlara neden olmaktadır. Örneğin Iraklı Keldani mültecilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar ile Iraklı Türkmen mültecilerin karşılaştıkları sorunlar farklı olabilmektedir (Danış, 2009: 483). Bu çalışmada görüşülen 5 Iraklı, Irak nüfusunun ve Türkiye'deki şartlı mültecilerin çoğunu oluşturan Sünni Araptır. Sünni Arapların seçilmesinin nedeni Türkiye'deki diğer şartlı mültecilere uygulanan edimlere benzer uygulamalarla karşı karşıya kalmalarıdır. Seçilen Iraklılar özellikle yöneltilen sorulara cevap verecek nitelikte seçilmiştir. Mülakat yapılan sınırlı sayıda Iraklının sınır dışı edilme ya da diğer yaptırımları yaşama endişesinden dolayı göçmen sorunları ile ilgili yeterli objektif görüş sunamadığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden mülakat yapılan mültecilerin durumları göz önünde bulundurularak, her hangi bir sorun yaşamayacakları belirtilerek kimlikleri gizlenmiş ve böylece güvenleri kazanılmaya daha objektif yorumlar yapmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

İlk mülakat 54 yaşında olan Merve Hanımla yapılmıştır. Merve Hanım Irak'ta üniversitede okutmanlık yapan ve eşi de mühendis olan Merve Hanım 5 çocuk

sahibidir. Irak'ta gerçekleşen 2003 Amerika müdahalesi sonrası Irak'taki mal varlıklarını satarak 2006 yılında Suriye'ye yerleşmişler. Ancak 2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelmişler. Suriye'de eşi ve en büyük oğlu IŞİD tarafından öldürülmüş. Diğer üç oğlu ve bir kızıyla Türkiye'ye 2014 yılında sığınmışlar. Mühendis olan iki oğlu ve eczacı olan kızı BMMYK tarafından ABD'ye yerleştirilmiş. En küçük oğlu ise kaçak yollarla önce Yunanistan'a oradan da Macaristan'a gitmiş. Onun amacı ise İngiltere'ye yerleşmek. Merve Hanım Türkiye'ye girişte ya da resmi dairelerde herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadığını belirtmektedir. Onun için resmi kanallardaki en büyük sıkıntı yerleştirildiği uydu şehir olan Kütahya'ya her ay imza vermek için gitmesidir. Kütahya'da herhangi bir akrabası ya da tanıdığı olmadığı için çok zorluk çektiğini belirten Merve Hanım, Eskişehir'de akrabaları olduğunu ve onların yerleşmesine ve ev bulmasına çok yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu durum akrabalık ağlarıyla göçmen ağlarının işlevselliğini göstermektedir. Türkiye'ye yerleşme nedenini Müslüman ve nispeten ucuz bir ülke olmaya bağlıyor. Daha sonra çocukları çalışabilmek ve daha rahat bir yaşam sürebilmek için Amerika'ya gitmişler. O'nun da en büyük amacı yeniden çocuklarıyla birlikte huzurlu bir yaşam sürmek. Türkiye'deki en büyük sıkıntısının ekonomik koşullar olduğunu söylüyor. Ailesi ve aşiretinin maddi durumunun iyi olduğunu ve hala O'na evinin kirası ve diğer giderleri için para gönderdiklerini ve bu durumun O'nu çok rahatsız ettiğini söylüyor. Irak'ta 20 seneden fazla çalıştığını belirten Merve Hanım, Türkiye'nin çalışma izni vermesi durumunda çocuklarının da belki dönebileceğini ve Türkiye'de yaşamaya devam edebileceklerini belirtiyor. Türkiye'de 18 aydır yaşayan Merve Hanım karşılaştığı en önemli sorunun anlatamadığı sağlık sorunu olduğunu söylüyor. Beş farklı doktora gitmiş ancak doktorlar yeterli seviyede İngilizce ya da Arapça bilmediği için rahatsızlığının ne olduğunu bir türlü çözememişler. Son olarak özel hastanede İngilizce bilen bir psikiyatr doktor kaygı bozukluğu yaşadığını söyleyerek ilaç yazmış. Bundan sonraki süreçte en büyük beklentisinin Amerika'ya çocuklarının yanına gidebilmek olduğunu söylemektedir. Tanıdıkları ve akrabaları yıllardır yerleştirilmeyi beklediği için sürecin çok uzamasından korkuyor ve gaybı ancak Allah bilir demeyi de eksik etmiyor.

Kristen Biehl'in çalışması da Merve Hanımın endişelerini doğrular niteliktedir. Türkiye'de kalış süresi diğer mülteciler gibi Iraklı mülteciler için de sorun teşkil etmektedir. Üstelik Iraklı mülteciler ve İranlı Bahailer hızlandırılmış Mülteci Statüsü

Belirleme Prosedürlerine tabidirler. Ancak yeniden başvurular, retler ve diğer durumlarla bekleme süresi bazen üç bazen beş seneye varmaktadır. Bazı durumlarda daha da uzamaktadır (Biehl, 2008).

Diğer Iraklı şartlı mülteci katılımcı da 43 yaşında olan Büşra Hanım'dır. Büşra Hanım hemşirelik eğitimi almış ve uzun süre hemşire olarak çalışmıştır. Eşi de doktor olan Büşra Hanım ve ailesi IŞİD'in yayılmasından korkarak Türkiye'ye sığınmışlar. Üç çocuk sahibi olan Büşra Hanım 3 senedir Türkiye'de yaşıyor ve güvenli menşe ülkeye yerleşmeyi bekliyor. Türkiye'ye gelme nedeni Avrupa'ya daha kolay geçebileceklerini düşünmeleridir. Türkiye'de ikamet izni alarak kalmayı çocuklarının eğitimi yarıda kaldığı için istemiyor. Türkiye'de çocukları için güvenli bir gelecek göremediğini belirtiyor. İmkanınız olursa Türkiye'den ayrılır mısınız sorusuna yurt dışına yolculuğun çok masraflı olduğunu çok para gerektiğini söylüyor. 'Böyle bir durumunuz var mı' diye sorulduğunda 'nerde, biraz paramız olsa gideceğiz ama bilmiyorum hayırlısı', diyor.

Büşra Hanım'ın en büyük oğlu Mirza 21 yaşında. Çok akıcı bir şekilde Türkçe konuşuyor. Irak'ta makine mühendisliği 1.sınıfında okurken Türkiye'ye gelmeye karar vermişler. Türkiye'ye gelince ailesi eğitimine devam etmesini istemiş ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde Makine Mühendisliği eğitimine devam etmiştir. Fakat birkaç ay sonra ekonomik sorunlardan dolayı okulu bırakıp kebapçıda çalışmaya başlamış. Türkçeyi de kebapçıda öğrendiğini söylüyor. Garsonluktan ilk başlarda çok düşük para kazandığını ama Türkçeyi daha iyi öğrendikçe daha lüks dükkanlarda çalışabildiğini ve daha çok para kazandığını söylüyor. Son girdiği restoranda patron sigorta yapmak istemiş fakat Mirza Iraklı olduğunu sakladığı için patronu geçiştirmeye çalışmış. Patron bir süre daha sigorta yapmakta ısrar edince işten ayrılmış önceki çalıştığı kebapçıya girmiş. Mühendis olmayı çok istediğini ama para kazanmak zorunda olduğunu ve babasının doktor olmasına rağmen başka bir tanıdıklarıyla nakliyecilik yaptığını bu duruma çok üzüldüğünü söylemektedir. Üç senedir neden hala Avrupa'ya ya da başka gelişmiş bir ülkeye yerleşemediklerini anlayamadığını söylemektedir. Eğer bu süre daha da uzarsa kaçak yollarla Avrupa'ya gidebilir misin diye sorulduğunda 'Allah bilir' diye cevap veriyor. Mirza Türkiye'de yabancılara karşı söylenildiği gibi çok hoş görülü bir ortam olmadığını söylüyor. Özellikle ilk geldiği dönemde Türkçe bilmediği için sık sık ayrımcı muameleler ve hakaretlerle

karşılaştığını söylüyor. Eskişehir'i çok sevdiğini ama burada bir gelecek göremediği için ayrılmak zorunda olduklarını söylüyor.

Mirza'nın kardeşi Burak 14 yaşında. Türkiye'ye gelince çok kısa sürede Türkçe öğrenmiş. Evdekilere de Türkçeyi ilk o öğretmiş. Türkiye'ye gelince evlerine yakın bir orta okula gitmeye başlamış. Okuldaki bazı çocukların onunla alay ettiğini söylüyor. Bir hafta boyunca okula gitmemek için evde ağlamış. Annesi Büşra Hanım zorla göndermeye çalışmış. Evde ve okulda gönüllü bir hocayla ilk bir ay Türkçe çalışmış ve Türkçeyi öğrenince her şeyin çok kolaylaştığını söylüyor. Türkiye'ye gelirken çok korkmuş. Yolda IŞİD'in onları çevireceğini, kötü şeyler yapacağını düşünmüş ama bunlar hakkında konuşmak istemiyor. Normalde liseye başlaması gerekiyor ancak Eskişehir'deki liseler onu kaydetmek istememişler. Ailesi İl Milli Eğitim Müdürlüğüne giderek durumu şikayet etmek istemiş ama Burak şiddetle karşı çıkmış. Türkiye'de eğitimine devam etmek istemiyor. Mirza kardeşini bazı kebapçılara komi olarak götürmek istemiş ama Burak komilik yapmak istemiyor. Çok para kazanmak ve herkesin saygı duyacağı biri olmak istiyor. Türkiye'de kalmak ya da başka bir ülkeye gitmek O'nun için sorun değil. Sadece daha iyi şartlar altında yaşayabileceği bir yerin ona yeterli olacağını söylüyor.

Türkiye'deki yabancıların çocuklarının okula gidebilmeleri için ikamet izni şartı bulunmaktadır. Uygulamada bazı okullar yabancı çocukları 'misafir öğrenci' olarak kabul etmektedir ancak bu çocuklar diploma sahibi olamamaktadır (İçduygu, 2012: 50). Bu noktada son yıllarda özellikle sığınmacılara yönelik okulların açılmasına ilişkin çalışmalar yapılsa da varılan aşama henüz tatmin edici seviyede değildir.

Mülakat yapılan son Iraklı ise Ebu Bekir Bey'dir. Ebu Bekir Bey 61 yaşındadır. Türkiye'ye gelmeyi istemediğini ama kardeşleri hayatını kaybedince kardeşlerinin eşleri ve çocukları için Türkiye'ye geldiğini söylüyor. İki senedir Türkiye'de olduğunu söylüyor ancak Türkçesi başlangıç seviyesinde. Arapça tercüman sayesinde anlaşılıyor. Türkiye'de ikamet izni almak istiyor. İlkokul mezunu olan Ebu Bekir Bey, 40 senedir kamyonet şoförlüğü yapıyor. İki kardeşini bir canlı bomba saldırısı sonrası kaybettiğini söyleyen Ebu Bekir Bey, Türkiye'ye yeğenleri için; 'Onların başında büyük olmak için geldim' diyor. Özellikle Irak'tan gelenleri taşıyarak yaşamını devam ettirmeye çalışıyor. Türkiye'de ilk olarak Çanakkale'ye geldiğini ve tüm parasıyla güzel bir kamyonet aldığını ilk başlarda iyi de para

kazandığını ancak sonra Maliye'nin kamyonetine el koyduğunu söylüyor. Polisler de beni sevdiler biraz diyor. Ancak devamını anlatmıyor. Türkiye'de en büyük sorunun Türkçe bilmeyen yabancı çalışanlara kötü davranılması olduğunu söylüyor. Bir buçuk ay iş bulamadığını, iş bulduğunda da Türklerin onun yabancı olduğunu anladığında ya parasını vermek istemediğini ya da anlaştıkları fiyatın yarısını teklif ettiklerini söylüyor. 'Tabii herkes böyle değildi' diyor. 'Ama karşılaştıklarım beni çok üzdü' diyerek devam ediyor. Zamanla sadece yabancı sığınmacılar için çalışır olmuş. Çoğu zaman para almıyorum diyor. Bazen yumurta, bazen bir saat ya da çakı diyor. En kötü iş bulamazsam arabamı satarım diyor. Türkiye'de yaşadığı sorunlar için çok fazla diyor. En önemlisi para cezaları diyor. Uydu şehir olarak Uşak'a yerleştirildiği için birkaç kez imza atmadığı için para cezası almış. 'Polisler az para diyor ama benim için çok para' diyor.

Şubat 2015'te yayınlanan 'Irak Uyruklu Yabancılarla İlgili Yapılacak İş ve İşlemler' genelgesi bu dönemde gelen Iraklıların 'geçici koruma statüsü'nde olmadıklarını belirtmektedir. Ayrıca genelgede ülkesine geri dönemeyecek durumda olanlara 'İnsani ikamet izni' verileceğini ve ülkesine geri dönmek isteyenlere ise gerekli kolaylıkların sağlanacağını belirtmektedir (İnternet Sitesi, mülteci.net). Bu genelge Iraklılara sağlık hizmetlerin ücretsiz yararlanma hakkı tanımasına rağmen diğer sosyal haklara erişim konusunda bir değişiklik içermemiştir.

Genel olarak görüşülen Iraklı sığınmacıların temel problemlerini çalışma izninin olmaması, bu yüzden kaçak olarak çalışmak zorunda kalmaları, özellikle yabancı gençlere yönelik ayrımcılık içeren uygulamalar, Türkiye'de Arapça bilen sağlık görevlisinin, göç idaresi uzmanının ve diğer resmi görevlilerin sayısının oldukça az olması ve bu yüzden sığınmacıların kendilerini tam olarak ifade edememeleri, eğitim imkanlarının kısıtlılığı ve geçicilik halleri oluşturmaktadır. En önemli sorunun geçicilik sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü geçici ikamet ve koruma mültecilerin güvenli bir gelecek hayali kuramamalarına sebep olmaktadır. Statülerindeki muğlaklık ve belirsizlik sürekli olarak onları huzursuz eden bir durumdur.

Türkiye'de yabancılara üç çeşit çalışma izni verilmektedir. Bunlar, geçici, sürekli ve bağımsız çalışma izinleridir. Bağımsız çalışma izni beş yıllık ikamet sonrası yapılan değerlendirmeyle verilen alınması zor bir izindir (İçduygu, 2012: 46). Sürekli çalışma izni ise Türkiye'de sekiz yıllık ikamet edenlere ya da altı yıllık çalışma izni

verilmiş olanlara verilmektedir. Ayrıca sürekli çalışma izninin verilmesi için pazar koşullarının uygun ve yabancıyı çalıştırmak isteyen bir işverenin olması gerekmektedir. Geçici çalışma izni ise yabancıyı çalıştırmak isteyen bir işverenin talebiyle, çalışma piyasası araştırılarak verilmektedir. 2004-2007 yılları arasında toplam 35 bin geçici çalışma izni, 600 sürekli çalışma izni ve 70 bağımsız çalışma izni verilmiştir. Bu dönemde yıl başına 1 milyondan fazla yabancının bulunduğu göz önünde bulundurulursa yabancıların çoğunun kayıt dışı şekilde çalıştığı düşünülmektedir (İçduygu, 2012: 47).

Literatürde yapılan benzer çalışmalar da aynı sorunlara işaret etmektedir. Örneğin Şimşek (2015: 22)'e göre, Türkiye'deki bekleme sürelerinin uzaması, statü belirsizliği, kamusal haklardan yoksunluk ve çalışma izinlerinin olmaması en temel sorunlardır. Kaçak çalışma, sağlık ve eğitim hizmetlerinin kısıtlı olması ve ayrımcı edimler göçmenlerin Türkiye'de yaşamalarını zorlaştırmaktadır.

Göç uzmanlarıyla yapılan mülakatta ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurumsal yapısı ve işlevselliği üzerinde durulmuştur. Geçmişteki uygulamalarla bugünkü uygulamalar karşılaştırıldığında Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün hem sivil yapısının hem de yabancı konusundaki geniş yetkilere sahip olmasının göçmenler lehine pek çok avantaj sağladığı belirtilmiştir. Aynı zamanda Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün yakında yurt dışında da teşkilatlanmasının planlandığı dile getirilmiştir. Gelen yabancılara verilecek uluslararası koruma statülerinin belirlenmesi aşamasındaki mülakatların ise son derece objektif ve uzman görevlilerce yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte daha bütüncül bir göç müktesebatının oluştuğu dile getirilmektedir. Kurumun yeni oluşturulmuş olmasından dolayı uzman sayısı sınırlıdır ancak bu aksaklıkların da ivedilikle tamamlandığı belirtilmiştir. Göç uzmanları, BMMYK'nin bazı durumlarda objektif davranmadığını belirtmektedirler. Özellikle Müslüman mültecilerin başvurularının çok uzun süre bekletildiğini ancak Müslüman olmayan mültecilerin kısa sürede güvenli ülkelere yerleştirildiğini ifade etmektedirler. Özellikle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulduktan sonra yapılan en önemli değişikliklerin mülteci geri gönderme merkezlerinde ve idari gözetim merkezlerinde yaşandığını belirtmektedirler. Geçmiş dönemde hapishane şartlarıyla yarışacak durumda olan gözetim merkezlerinin günümüzde teknolojik araçlarla mültecilerin temel hak ve özgürlüklerini gözetecek şekilde yeniden düzenlendiğini söylemektedirler. Mültecilerle olan mülakatlarda, sınır

dışı edilme kararı verilirken bazen keyfi tutumlar ve objektiflikten uzak kararlar verilebiliyor mu sorusuna kesin bir dille hayır yanıtını vermektedirler. Göç uzmanları en kıymetli gördükleri uygulamaların başında göçmenlerin kayıt altına alınması olduğunu dile getiriyorlar. Türkiye'de ikamet izninin ve diğer izinlerin daha zor şekilde alınması gerektiğini ve böylelikle daha kalifiye insanların Türkiye'ye yerleşeceğini dile getiriyorlar. Göç uzmanları sivil toplum örgütüyle ve akademisyenlerle sürekli olarak işbirliği halinde olduklarını ve insani kaygıları ön planda tuttuklarını belirtmektedirler. Türkiye'nin Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ile dış politika'da önemli atılımlar gerçekleştirdiği bu dönemde (Kardaş ve Erdağ, 2012: 188), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de Türkiye'nin göçmen politikalarının daha efektif olarak üretilmesini sağlayarak Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlayacaktır.

3.2. TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİLERE VATANDAŞLIK VERİLMESİ TARTIŞMALARI

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bazı Suriyeli mültecilere vatandaşlık hakkının tanınabileceğini belirtmesi Türkiye'deki diğer mültecilerin de vatandaşlık ile ilgili beklentilerinin oluşmasına neden olmuştur. Vatandaşlık tartışmaları bir yana 'vatandaşlık-yurttaşlık' kavramının bizatihi kendisi ortaya çıktığı dönemden itibaren tartışıla gelmiştir. Vatandaşlık kavramının tarihsel olarak gelişimine baktığımızda kavramın ilk olarak Fransız Devrimi'nin ardından aristokratik ayrıcalıkların kaldırılması sonrası sembolik eşitliğin vurgulanması amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Kaya, 2005: 6). Bu bağlamda vatandaşlık burjuvazi tarafından aristokrasiyi dengelemek için lümpen sınıflara haklar verilmesi olarak yorumlanabilir. Yurttaşlar arasındaki siyasal eşitliğe vurgu yapan vatandaşlık ulus devletlerin oluşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak 1950'li yıllardan itibaren hızla gelişen uluslararası göç ve nüfus hareketleri toplumları bünyelerinde daha fazla etnik azınlık barındıran, heterojen bir yapıya dönüştürmüştür. Bu noktada günümüzde çoklu vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık, ulus-ötesi vatandaşlık, diasporik vatandaşlık, ulus-aşırı vatandaşlık gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır (Kaya, 2005:6). Bu noktada vatandaşlık kavramının hem bireylerin devletlere hem de devletlerin bireylere anayasal yükümlülükler yükleyen bir tanım olduğunu belirtmek gerekir. Kavram

ortaya çıktığı tarihten itibaren devletin ideolojik bir aygıtı olarak kullanılmıştır. Vatandaşlık İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal eşitlik-siyasal eşitlik ekseninde bir tartışmaya gebe olmuştur (Kaya, 2005: 7-8).

T.H Marshall modern vatandaşlık kurumunu kapitalizmle ilişkisini vurgulamıştır. Bu noktada vatandaşlığın oluşumu üç temel hak statüsünün: medeni haklar, siyasal haklar ve sosyal hakların gelişimiyle ilgilidir. İlk olarak 17. yüzyıldan itibaren adil yargılama hakkı, mülkiyet hakları ve sözleşme hakkı gibi medeni haklar gelişmiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda modern demokrasinin gelişimiyle birlikte seçme, seçilme ve örgütlenme gibi siyasal haklar gelişme göstermiştir. 20. yüzyılda refah devletinin yükselmesiyle birlikte sağlık, eğitim hizmetleri ve işsizlik maaşı gibi sosyal haklarda gelişme yaşanmıştır. T.H. Marshall'a göre refah devletinin ortaya sunduğu yurttaşlık ideolojisi kapitalist iktisadi sistemin yarattığı eşitsizlikleri azaltıcı bir işlev görmektedir. Ancak Marshall'ın bu iddiası insan hakları, azınlık hakları ve çevre hakları gibi kültürel hakları kapsamaması ve bazı modern devletlerin kadınlara sosyal hakları tanımalarına rağmen önemli medeni ve siyasal hakları tanımaması dolayısıyla eleştirilmektedir (Kaya, 2005: 8-9). Eğer Türkiye bünyesinde barındırdığı mültecilere vatandaşlık verecekse bu durumun yeni eşitsizlikler yaratmayacak şekilde düzenlenmesi ve insani hassasiyetleri gözetmesi beklenmektedir. Çok kültürlü bir anlayış içerisinde, insan haklarını ve adaleti ön plana koyan bir yaklaşım benimsenmelidir.

SONUÇ

Devletin polis ve politikayla olan ilişkisi siyasal form haline gelen devletten çok daha önce başlamıştır. *Polis, policy ve politics*; kamusal otorite, yasalar ve düzenin bilgisiyle ilgili olmuştur. Bu bağlamda politika nüfus bilgisiyle, nüfusun düzeni ve yeniden üretimiyle ilgilidir. Nüfusun denetlenebilmesi ve düzenlenebilmesi için yeni bir yönetimsellik gerekmektedir. Bu aşamada 18. yüzyılda devlet ve toplumun kesin olarak birbirlerinden ayrılmaları ve sınırlarının belirginleşmesi önemli bir değişime de işaret eder. Artık devlet kendi bekası için hareket eden bir teknolojidir. Toplum üzerinde etkisini artırabilmesi için daha profesyonel yönetim aygıtlarına ve teknolojilerine ihtiyaç duymaktadır. İşte biyopolitika bu yeni yönetimselliğin ve teknolojilerin genel adıdır. Foucault ile birlikte daha bilinir bir hale gelen kavram daha önce genel olarak politikanın devlet tarafından aktif bir şekilde hayata dahil edilmesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca kavram sosyobiyoloji ve psikofarmokoloji gibi başka alanlarda da anlaşılmıştır. 1980'lerle birlikte kürtaj, doğum öncesi tanısı gibi uygulamalarda hayat ve ölüm arasındaki sınırda karar vericinin bireyler mi devletler mi olduğuyla ilgili yasallık/ahlakilik arasında konumlanmıştır. 1990'larda daha da popülerleşen kavram, 2000'lerde Hardt ve Negri ile neoliberal politikalarının sonuçlarıyla özdeşleştirilmiştir. Kavram hala güncelliğini korurken, kavram üzerindeki tartışmalar da çok farklı alanlarda devam etmektedir. Foucault ise biyopolitikayı modern bir iktidar kurma yöntemi olarak görmüştür.

Bu kuramsal çerçeve içerisinde göç, biyopolitik akılsallığın hem disipline edici hem denetleyici hem de güvenlikleştirici edimlerini üzerinde uyguladığı bir alan olmaktadır. Göç kendi oluşumu itibariyle oldukça dinamik, akışkan bir kavram olagelmiştir. Ancak göçle ilgili kavramsal çalışmalar göçü belirli kurallara ve sınırlara hapsederek göçü politikanın bir aracı haline gelmesinde rol oynamışlardır. Bu bağlamda egemen düzenin ürettiği göç söylemi, göçü belirli bir iktidar mekanizması içerisinde anlamlandırmayı ve konumlandırmayı sağlamıştır. Bu noktada göçmen kimliği de iktidar tarafından inşa edilmiş bir yapıdır. Modern devletin denetleyici, disipline edici ve güvenlikleştirici iktidarını sürdürebilmesi için yeni bir hukuk sistemine ihtiyaç duyması ve pozitif hukuk-rasyonel kapitalizm işbirliğiyle doğal hukukun doğmasına yol açmıştır. Göçmen hukuku da bu süreçte bu gelişmelerle birlikte gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşının ardından milyonlarca insanın ülke

değiştirmek zorunda kalması uluslararası koruma rejiminin doğmasını zorunlu kılmıştır. Ancak 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme bu konjonktürde ortaya çıktığı için oldukça sınırlı ve dar bir koruma içermektedir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi sığınmacı ve mültecilere yönelik bir uluslararası göç rejimi sunmaktadır. Ekonomik sebeplerden dolayı göç edenler yasadışı göçmen kabul edilmektedir. Oysa küresel kapitalizmin yol açtığı eşitsizlik bir yandan ekonomik nedenli göçlerin en büyük sebebi olurken öte yandan göçmenler için ikili işgücü piyasası yaratıp onları üretim için ucuz işgücü olarak kullanılmalarına neden olmaktadır. Bu aşamada kapitalizmin malların, paranın, hizmetin ve insanların serbest dolaşımını savunmasına rağmen konu ekonomik göçmenlere geldiğinde biyopolitik bir yönetimsellik mantığını bürünmesi, iktidar kavrayışını anlamada önemli bir göstergedir.

Bir başka açıdan değerlendirilecek olursa uluslararası rejimin mülteciyi koruma altına alırken göçmenler konusunda aynı hassasiyeti taşımaması önemli bir akılsallığa işaret etmektedir. Mültecilik bir anlamda uluslararası sistem tarafından kabul edilmiş, devletler tarafından sistem içerisinde kabul edilen bir durumdur. Mülteci olabilmek için bir devletin vatandaşı olmak ve o devletin korumasından yararlanamama durumu vardır. Oysa göçmenlik isteğe bağlı bir durumdur. Bu noktada uluslararası sistem, savaş durumunda ya da devletlerin kendi vatandaşlarına uyguladıkları şiddet sonucunda oluşan mültecilik durumunu kabul ederken, bireylerin kendi iradeleriyle daha iyiye ya da daha farklı olana gitme taleplerini ‘kaçak’ ya da ‘kayıtdışı’ kabul etmektedir. Bu durum devletlerin belirli bir düzen ve denetim sistemine ne kadar güçlü bir şekilde tabi olduklarını göstermektedir. Devletlerin bu denli kayıt ve denetime önem vermeleri egemenlik unsurunun da ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Bu aşamada mülteciler hem devlet tarafından disipline edilebilen nesneler hem de kendi kaderlerini belirleyemeyecek özneler olarak bir tür içerme-dışlama süreçlerinin sonuçlarıdır. Bu noktada mülteci, iktidarın her yönüyle egemenliğini kurabildiği bir durumsallığı ifade eder. Yalnızca dışlanan bir özne değildir, bazı haklarla kabul edilmiş ancak yalnızca o haklar özelinde kabul edilmiş olandır. Mültecinin öznesel durumundaki bu belirsizlik, modern iktidarın tam olarak onu biyopolitik özne biçiminde görmesiyle ilgilidir.

Devletler tarafından uygulanan biyopolitik edimlerin nesnesi olan göçmenler bir dizi denetim, gözetim ve güvenlik önlemleriyle karşı karşıya kalırlar. Sınır dışı

uygulamaları, vize uygulamaları, göçmen kabul uygulamaları bunların başlıcalarıdır. Bu edimler göçmenleri daha belirsiz bir kadere iterken, onları modern iktidarlar tarafından daha kolay yönetilen nesneler haline getirmektedir. Bu 'iktidar teknolojileri' yalnızca iktidarı tesis edici denetim, gözetim ve kontrol mekanizmalarını içermez, aynı zamanda iktidara mekansal tasnif, hesaplama, kayıt altına alma, sınıflandırma ve rasyonelleştirme imkanları da sunar. Bu noktada güvenlik kaygılarıyla ekonomik kaygıların yan yana yürüdüğünü belirtmek gereklidir. Özellikle AB'nin uyguladığı denetim teknolojileri tam olarak böyle bir akılsallığa işaret etmektedir. AB'nin Entegre Sınır Yönetimi hem yönetimselliği hem de iktidar teknolojilerini içeren bir mekanizma olarak göze çarpmaktadır. AB göçmenlere yönelik uyguladığı edimlerle biyopolitik akılsallığın en önemli temsilcilerinden birini oluşturmaktadır.

AB'nin Suriyeli mülteciler karşısında verdiği sınav başarısızlıklarla doludur. 'Avrupa değerleri' yalnızca kavramsal bir ifadenin ötesine gidememiş, Avrupa sürekli olarak gündeme getirdiği insan hakları, özgürlük ve adaletin yalnızca 'içerisi' için geçerli olduğunu göstermiştir. İnsan hakları, özgürlük ve demokrasi gibi kavramlar gibi ilk olarak Avrupa'da ortaya çıkan 'ulus devlet' önemli bir içerme-dışlama sorununu barındırmaktadır. Üstelik 'ulus devlet' yalnızca içerme-dışlama sorununu değil pek çok başka problemi de bünyesinde barındıran bir yapıdadır. Sınırlar özünde ulus devletin egemenlik haklarını vurgular. Devletin yurttaşlar üzerinde biricik hak sahibi olduğu düzeni temsil etmektedir. Bu aynı zamanda neo-liberal öznenin çok önemli bir özelliğine işaret etmektedir. Bir yandan her şeyi metalaştıran bir akılsallık içerisinde nüfusları ve bireyleri daha fazla denetleyip gözetlemeyi amaçlarken diğer yandan da mikro düzeyde öznelerin kendileri için davranma tarzını düzenleyen yönetim teknolojisidir. Bu bağlamda bireysel öznelerin kararı üzerinde bu denli duran bir sistem göçmenlerin kendi öznel kararlarını pek dikkate almamaktadır. Bu noktada Foucault'yen anlamda yönetimsellik kavramı ön plana çıkmaktadır. İnsanlar şeyleştirilerek daha kolay bir şekilde yönetilir ve nesnelleştirilirler.

AB'nın yanında diğer birçok uluslararası örgüt ve devlet de göçmenlere karşı biyopolitik uygulamalar benimsemektedir. Özellikle ABD'deki Dünya Ticaret Merkezine yapılan 11 Eylül saldırılarının ardından çıkartılan göç ve terör yasaları tartışılır hale gelmiştir. Göçmenler iyileştirilebilen, şekillendirilebilen, disipline edilebilen ve yok edilebilen esnek bedenlere indirgenmektedir. Özellikle siyasi söylem

içerisinde göçmenler potansiyel tehdit olarak resmedilmektedir. Bu noktada biyopolitikanın bir güvenlik siyaseti olduğunu yeniden hatırlatmak gerekir. Ancak liberal akılsallık içerisinde üretilmiş bir güvenlik siyasetidir. Devletlerin zor durumda olanlara yardım etmeleri yine kendi menfaatlerini ve çıkarlarını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. İngiltere Başbakanı Tony Blair'in, "bizden daha kötü durumlarda olanlara yardımımız bizimde menfaatimizedir" (Guardian, Haber Sitesi) ifadesi durumu özetler niteliktedir.

Politika özneleşme sürecini içermektedir ve aynı zamanda bireylerin kolektif olarak bir örgüte ya da mekanizmaya ihtiyaç duymaksızın siyasal alana katılmalarını, söz aldıklarını gösteren ve toplumu aşağıdan biçimlendiren bir şeydir. Mülakat yapılan Iraklıların söyledikleri gibi artık ölüm yaşama ilişkin bir şeydir. Mülteciler kendi kaderleri üzerinde söz sahibi olmak istemektedirler. Bu noktada mültecilerin daha iyi ve güvenli bir yaşam için kendi hayatlarını ve bütün birikimlerini kaybetme riskini göz önünde bulundurarak mülteci olmayı seçtiklerini hatırlamak gerekir.

Biyopolitika da bir güvenlik siyasetidir ve yönetim sorunudur. Baskılayıcı değil, genişletici ve tanzim edici bir yapıdadır. Modern devletle birlikte politika, gücünü kendi içselliğinden alan bir yönetim teknolojisi haline dönüşmüştür. Yeni iktidar biçimi, yaşamı, düzenlenen, denetlenen ve iktidarın istediği formda yeniden üreten bir şekle sokmuştur. Aynı zamanda güvenlikte aynı yaşam adına yeniden düzenlenen, şekle sokulan; bu anlamda iktidarın kendi lehine biçimlendirebileceği bir hale girmiştir. Modern siyaset matrisi güvenlik, popülasyon ve iktidar üçgenine hapsolmuştur. İktidarın nesnesi olan hayat biyolojikleştirilerek ve sayısal verilere dönüştürülmüştür. Bu bilgi-iktidar nesnesi modernitenin buluşudur. Nüfusun üzerindeki yaşam siyasal yaşama, devletin sahip olduğu yönlendirdiği yaşama işaret etmektedir. Devlet, mültecilerin ya da yurttaşların hayatına ne denli müdahil olursa o ölçüde iyi bir yönetim uygulamış olmaktadır. Biyopolitik akıl her alana müdahil olmayı, iktidar ağlarının bireyler üzerindeki her kararında etkileyici, düzenleyici, formüle edici olmayı öngörmektedir.

Bu teorik perspektiften Türkiye açısından bakıldığında Türkiye göçmenlere karşı insani bir politika izlemektedir. Bunun yanında onların iş piyasasına katılmasına ve toplumla eklemlenmesine yönelik adımlar atılmalıdır. Son çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla birlikte Türkiye'nin göç hukuku AB ile uyumlu hale gelmiştir. Böylece Türkiye 'güvenli üçüncü ülke' ya da 'güvenli menşe ülke' olarak

AB'nin göçmenleri gönderebileceği güvenli bir ülke hüviyeti kazanmaktadır. Bu noktada AB kendisi için göçmenleri gönderebileceği tampon bir bölge kazanmış olmaktadır. Türkiye ise AB ile anlaşmaya varmaya çalıştığı vize muafiyeti gibi konularda kazanım elde edecektir. Türkiye'de mültecilerin çalışma izni, eğitim ve sağlık haklarının sınırlı olduğu dikkate alındığında mültecilerin Türkiye'de biyopolitik özneler olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Nitekim mültecilere sağlanan sağlık hizmetlerinin yalnızca temel sağlık sorunlarını kapsaması bu akılsallığın ürünüdür. Uzun süreli tedavi gerektiren sağlık sorunları mültecilerin yararlandığı kapsamın dışında tutulmaktadır. Nitekim Türkiye'nin kendi ülkelerine geri dönmek isteyen göçmenlere biletlerinin ve günlük yevmiyelerinin sağlanarak geri dönmeleri için gerekli koşulları ivedilikle sağlaması, Türkiye'nin göç politikalarını geçicilik nosyonu üzerine kurguladığını vurgular niteliktedir. Mülakat yapılan mültecilerin değerlendirmelerine bakıldığında da mültecilerin Türkiye'yi göçmen koşulları açısından yeterince 'yaşanılabilir' görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada yapılması gereken göçmen politikalarını daha bütüncül bir şekilde ele almaktır.

Türkiye'de göçmenlere yönelik dört temel koruma rejimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki mültecilik statüsüdür. Mültecilik statüsü mültecilere pek çok uluslararası hak sağlamaktadır, siyasal haklar dışında önemli hakların kazanılmasını sağlamaktadır. Ancak Türkiye'nin coğrafi sınır kısıtından dolayı yalnızca Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak kabul etmesi mültecilik statüsünün Türkiye'de *de facto* olarak işlerlik kazanmamasına neden olmaktadır. Diğer koruma rejimi şartlı mülteciliktir. 1951 Cenevre Sözleşmesindeki şartları yerine getiren Avrupa dışından gelen mültecileri koruyan statüdür. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından verilen şartlı mültecilik, mültecilerin en kısa zamanda kabul eden güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer koruma rejimi ikinci korumadır. Ülkesinden zorunlu nedenlerden dolayı göç eden ve geri göndermeme ilkesi dolayısıyla da Türkiye'de koruma altında olanları ifade etmektedir. Son koruma rejimi ise kitlesel olarak Türkiye'ye sığınanları belirten ve Türkiye'deki Suriyeli Mültecileri kapsayan geçici koruma rejimidir.

Türkiye'de şartlı mültecilere çalışma izninin verilmemesinin onları daha edilgen kılmakta ve onları kayıt dışı çalışmaya yönlendirmektedir. Uydu kentlere yerleştirilmiş şartlı mültecilerin şehri izinsiz olarak terk ettikleri ortaya çıktığında güvenli ülkeye yerleştirilme başvurularının bazı durumlarda geri çektirildiği ifade

eilmektedir. Bu noktada Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün oluşturulması ve sivil yapısı umut vericidir. Ancak yine de kurumun sivil toplum örgütleriyle daha fazla iletişim içerisinde olması ve özellikle toplumda göçmenlere karşı farkındalığın artırılması için daha sık işbirliğine gidilmesi gerekmektedir.

Bu noktada Türkiye'nin atacağı bazı adımlar göçmenlerin koşullarının iyileştirmesini sağlayacaktır. Bunlardan ilki şartlı mültecilere çalışma izninin sağlanmasıdır. Türkiye'nin mültecilere çalışma izni vermesi mültecilerin yaşam koşullarını çok olumlu şekilde etkileyecek aynı zamanda Türkiye'de iş dünyasının ihtiyaç duyduğu önemli miktardaki kalifiye işçi ihtiyacı karşılanacaktır. Ayrıca istihdam edilecek doktor, mühendis, avukat ve diğer meslek mensupları Türkiye'nin kültürel sermayesine değer katacaktır. Ayrıca Türkiye'deki yüz binlerce şartlı mülteci ve sayıları 3 milyonu aşan Suriyeli düşünüldüğünde Arapça bilen ve o kültürü daha yakından tanıyan bu insanların Türkiye için önemli bir işlev sağlayacağı çok açıktır. Ancak tekrar surette hatırlatmak gerekir ki bu düzenlemelerin yeni bir eşitsiz koşul yaratmaması için alt yapısı hazırlanarak konunun uzmanları tarafından yapılması gerekmektedir. Hâlihazırdaki sistem onları kayıt dışı çalışmaya zorlamaktadır. Kayıt dışı çalışmaları hem hak ettikleri sosyal, ekonomik şartlara sahip olamamalarına hem de Türkiye'nin yumuşak gücünün zayıflamasına neden olmaktadır. Nitekim Türkiye'deki üç milyona yakın Suriyeli mültecinin yalnızca 3.686'sı kayıtlı olarak çalışırken 400 binden fazla Suriyelinin kaçak şekilde çalıştığı tahmin edilmektedir. Aynı zamanda yeni doğan çocuklar için de acil eğitim ve planlanma çalışmalarına biran önce başlanarak hem mültecilerin hem de Türkiye'nin gelecek kaygıları azaltılmalıdır. Mültecilerin sıkça dile getirdikleri 'Türkiye'deki gelecek belirsizliği' sonlanmalıdır. Bu durum hem Türkiye'nin geleceğe yönelik doğru adımlar atması için bir fırsat sunacağı gibi göçmenlerin belirsizlik durumlarını da ortadan kaldıracaktır.

Bu aşamada Türkiye sahip olduğu tarihsel ve kültürel mirasıyla Suriyeli ve diğer mültecilere yönelik izlediği göç ve sığınma yaklaşımını geliştirmeli ve hem göçmenleri Türkiye toplumuna başarılı bir şekilde eklemlemeli hem de yumuşak gücünü artıracak edimlere yoğunlaşarak siyasi manevra kabiliyetini artırma fırsatını değerlendirmelidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin (2002) *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Acer, Yücel ve Kaya, İbrahim ve Gümüş, Mahir (2010) *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, USAK Yayınları, Ankara.

Agamben, Giorgio (2003*) Kutsal İnsan,Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Agtaş, Özkan (2013) Ayrıksı Bir Form Olarak Devlet, *Ceza ve Adalet,* Metis, İstanbul.

Akçadağ, Emine (2012) ''Yasadışı Göç ve Türkiye'' *Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No. 42*, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul.

Arendt, Hannah (2014) *Totaliterizmin Kaynakları*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

Arı, Tayyar (2004a) *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Arı, Tayyar (2004b) *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politik*a, Alfa Yayınları, İstanbul.

Balcı, Ali (2015) ''Michel Foucault'da Metod: Arkeoloji, Soybilim ve Etik'', *International Journal of Political Studies,* Year:1, Vol:1.

Barnett, Laura (2002) ''Global Governance and The Evolution of the International Refugee Regime''*, International Journal of Refugee Law*, 14, s.238- 262.

Bauman, Zygmunt (2013) *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Eşitsizlik,* çev. F. Doruk Ergun, Say Yayınlar, İstanbul.

Biehl, Kristen (2008) ''*Governing through Uncertainty: 'Refugeeness' in Turkey*'' , Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bilgen, Ela (2015) ''Ulus Devletlerde Mülteciye Yer Yok''*, Birikim Dergisi,* 320, Aralık 2015, s. 9-15.

Castles, Stephen & Miller, Mark (2003) *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,* çev. Bülent Uğur Bal & İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Danış, Didem & Soysüren, İbrahim (der.) (2014) Sınır ve Sınırdışı Türkiye'de Yabancılar, *Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar*, Notabene Yayınları, Ankara.

Danış, Didem (2009) ‘’Integration in Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in Istanbul’’ İçduygu, Ahmet & Kirişçi, Kemal ed., ‘*Land Of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey’* içerisinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Danış, Didem (2010) ‘’İstanbul’daki Iraklı Göçmenlerin Parçalı Eklemlenme Sürecinde Toplumsal Ağlar’’ der. Pusch, Barbara & Wilkoszewski, Tomas ‘*Türkiye’ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar’* içerisinde Kitap Yayınevi, İstanbul.

Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1990) *Kapitalizm ve Şizofreni 1*, çev. Ali Akay, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Demirtaş, Bahtiyar (2011) *Biyo-politika, Özneleş(tir)me ve Milliyetçilik: Kürt Toplumsal Hareketleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Durugönül, Esma (1997) *Toplum ve Göç*, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi, DİE, Ankara.

Faist, Thomas (2003) *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, çev: Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s. 58-63.

Feher, Ferenc ve Agnes Heller (1994) *Biopolitics.* Aldershot, UK, Avebury.

Foucault, Michel (2007) Omnes et Singulatim: Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar-2*,çev.Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.25-56.

Foucault, Michel (2002) *Toplumu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2003) Ölüm Üzerinde Hak ve Yaşam Üzerinde İktidar, *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.99-118.

Foucault, Michel (2005) Yönetimsellik, *Entelektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar-1*, çev. Osman Akınhay ve Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 264-287.

Foucault, Michel (2013) *Güvenlik, Toprak, Nüfus*, çev. Ferhat Taylan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2015) *Biyopolitikanın Doğuşu*, çev. Alican Tayla, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2003) Ölüm Üzerinde Hak ve Yaşam Üzerinde İktidar, *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.99-118.

Gambetti, Zeynep (Ağustos, 2008) ‘’Foucault’da Disiplin Toplumu- Güvenlik Toplumu Ayrımı’’, *Mesele Kitap Dergisi*, No.20, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Hardt, Michael ve Antonio Negri (2001) *İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Heywood, Andrew (2014) *Küresel Siyaset*, çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara.

Huysmans, Jef (2006) *The Politics of Insecurity: Fear,migration and asylum in the EU*, Routledge, , s.85-102.

Ihlamur-Öner,Gülüfer & Şirin Öner, Aslı (2014) *Küreselleşme Çağında Göç; Kavramlar, Tartışmalar(*der.), İletişim, İstanbul.

İçduygu, Ahmet (2015) ‘’İnsan Kaçakçılığı ya da Kayıtdışı Sınır Geçişleri üzerinden Türkiye, Suriye ve Avrupa Birliği Meseleleri’’, *Birikim Dergisi*, 320, Aralık 2015, s. 26-32.

İçduygu, Ahmet (2010) Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada ‘Ulus Devleti İnşa Etmek ve Korumak’, der. Pusch, Barbara & Wilkoszewski, Tomas. *Türkiye’ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar,* Kitap Yayınevi, İstanbul.

İçduygu, Ahmet & Aksel, Damla (Eylül 2012) *Türkiye’de Düzensiz Göç,* Uluslararası Göç Örgütü Türkiye, Ankara.

İçduygu, Ahmet (2012) *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Jansen, Clifford (1970) ed. *Readings in the Sociology of Migration*, Pergamon Press, New York, s.3-35.

Kara, Canan Öykü Dönmez (2015) *Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları,* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

Karadağ, İlke (2013) *Bozkırda Düşünce*, Varlık, 11-1274, İstanbul, Kasım 2013, s.7-16.

Kardaş, Tuncay ve Erdağ, Ramazan (2012) "Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, s.167-194.

Karpat, Kemal (2013) *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Kaya, Ayhan (2005) ''Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları: Birarada Yaşamanın Siyaseti'' ed. Kaya, Ayhan ve Tarhanlı,Turgut '*Türkiye'de Azınlık ve Çoğunluk Politikaları Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık ve Azınlık Tartışmaları*' içinde, Tesev Yayınları, İstanbul.

Kaynak, M. , Yinanç, R. ve diğerleri (1992) *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye*, Tanımak Yayınları, Ankara.

Kearney, Michael (1996) *Theories of Migration*, ed. Robin Cohen, Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom, s. 374-404.

Koca, Burcu Toğral (2014) ''Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü'', *Göç Dergisi*, Ekim 2014, Cilt 1, Sayı 1.

Kılıç, Taner (2014) Batı Sınırından Doğu Sınırına: Geri Kabul Anlaşması, 'Push Back' ve Özbek Mülteciler, der. Didem Danış, & İbrahim Soysüren, *'Sınır ve Sınırdışı Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar'* içinde, Notabene Yayınları, Ankara.

Kirişçi, Kemal (2004*)* Reconciling Refugee Protection with Efforts to Combat Irregular Migration: the Case of Turkey and the European Union, *Global Migration Perspectives*, October 2004, No.11.

Kubat, Daniel (1979) Turkey, *The Politics of Migration Policies*, Center for Migration Studies, New York.

Lavenex, Sandra (1999) *Safe Third Countries: Extending the EU Asylum and Immigration Policies to Central and Eastern Europe*, Central European University Press, Budapest.

Lemke, Thomas (2015) *Biyopolitika*, çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, İstanbul.

Marcano, Giovanni (2012) ‘’İtalya Göç veren Bir Ülkeden, Göç Alan Bir Ülkeye’’ ed.Ahmet İçduygu, ‘*Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri’* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Marx, Karl (2013) *Louis Bonaparte'in On Sekiz Brumaire'i,* çev. Tanıl Bora, İletişimYayınları, İstanbul.

Mertus, Julie (1998*) The State and the Post-Cold War Refugee Regime: New Models, New Questions*, International Journal of Refugee Law, 10, s.321-348.

Nye, Joseph.S.Jr. & Welch, David. A. (2013) *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak,* çev. Renan Akman,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Oommen, T.K. (1994) *State, Nation and Etnie: The Processual Linkages,* Race, Ethnicity and Nation, ed. Peter Ratcliffe, UCL Press, London, s. 26-47.

Oran, Baskın (2012), ed., *Türk Dış Politikası, cilt 1,* İletişim Yayınları, 17. Basım, İstanbul.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (22 Haziran 2012). ‘‘Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarını Gelişimi’’, *ORSAM Raporu,* Rapor No: 123, The Black Sea International Rapor No: 22, Ankara.

Özdemir, Erol (2016) ‘’Türk Dış Politikası Açısından Bir Kriz Örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye'ye Gelen Iraklı Kürt Sığınmacılar’’ (1991) *Bölgesel Çalışmalar,* 217, Cilt 1, Sayı 1, Yaz 2016.

Özcan, Mehmet (2016), ‘’Avrupa Birliği'nin Suriyeli Mülteci Politikasına Eleştirel Bir Bakış’’*, Eğitime Bakış*, Yıl 12, Sayı 36.

Özer, İnan (2004) *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme,* Ekin Kitabevi, Bursa.

Perruchoud, Richard & Redpath, Jillyanne (2013) *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü, Türkçe Baskı, No:31.

Petersen, Wiliam(1996) ‘A General Tipology of Migration’ Theories of Migration, ed.Robin Cohen, Edward Elgar Publishing Limited, England, s.3-13.

Platon (1958) *Devlet*, çev. Sabahaddin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ranciere, Jacques (2009) ‘’İnsan Haklarının Öznesi Kimd*ir’’*, çev. Emre Koyuncu, *Tesmeralsekdiz,* 4, İstanbul, Mayıs 2009.

Rousseau, Jean-Jacques (2005) *Ekonomi Politik,* çev. İsmet Berkan, İmge Kitabevi, Ankara.

Sert, Deniz Şenol & Yıldız, Uğur (2015) *Kısıtlanan Özgürlükler: Türkiye'de Sığınmacı Olmak,* Birikim Dergisi, 320, Aralık 2015, s. 33-37.

Sirkeci, İbrahim (2005) *Irak'tan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri*, Global Strateji Enstitüsü Yayın No:3, Ankara.

Şimşek, Doğuş (2015) Türkiye'de Sığınmacı Olmak: Belirsizlikler İçinde Yaşamak, *Birikim Dergisi,* 320, Aralık 2015, s.16-23.

Yalçın, Cemal (2004) *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayınları, Ankara.

Kanunlar

5682 Sayılı Pasaport Kanunu, R.G. 24.07.1950/7564.

5543 Sayılı İskan Kanunu, R.G. 26.09.2006/26301.

Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması'na Katılmamız Hakkında Karar, R.G. 10.08.2010/27668, md. 1.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, R.G. 11.04.2013/28615.

Online Kaynaklar

UNHCR, "*UNHCR'nin Uygulayıcı Ortakları",* http://www.unhcr.org.tr/?page=17 (24.08.2016).

T. C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "*Düzensiz Göç İstatistikleri*", http://goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710, (23.08.2016).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *"İkamet İzinleri İstatistikleri",* http://goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik, (24.08.2016).

IOM. http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/where-we-work/europa/south-eastern-europe-easterneur/ turkey.html(25.08.2016).

Birleşmiş Milletler Ankara Enformasyon Merkezi, http://www.unicankara.org.tr/v2/pages/bmsistemi/ bm-tuerkiye.php#IOM(25.08.2016)

Kayıt Dışı Ekonomi Takip Merkezi, "Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele (Kadim) Projesi", http://www.kayitdisiekonomi.com/files/20061004-13-1.pdf (25.08.2016)

Multeci.net ''Irak uyruklu yabancılarla ilgili yapılacak iş ve işlemler'' , http://www.multeci.net/images/stories/ 0IRAKLILAR_GENELGE.pdf (25.08.2016).

Muller, Natalie &Yıldız,Utku. İnternet Haberi. Deuetsche Welle, Medya İçeriği, Batan Adalar (m.dw.com/tr/batan-adalar/g-17548182) (9.7.2016)

Sabah Gazetesi, Umuda Umutsuz Yolculuk, 8 Kasım 2015,(http://www.sabah.com.tr/pazar/2015/11/08/umuda-umutsuz-yolculuk) (28.08.2016)

Suriyeli Mültecilerin Dağılımı ve Son Rakamlar, 20 Nisan 2016(http://www.stratejikortak.com/2016/04/suriyeli-multecilerin-sayisi.html) (06.09.2016)

Güvenli Olmayan Sığınak Türkiye'de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor, Amnesty International, http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=575137a84 (14.11.2016)

Full Text: Tony Blair's Speech (Part One) https://www.theguardian.com/politics/2001/oct/02/labourconference.labour6 (14.11.2016)